

”AINA KU TUNTU ET EI ONNISTU MISSÄÄ”

Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten kokemuksia toisen asteen koulutuksen keskeyttämisestä

Johanna Tyrväinen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto/
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Syksy 2019

TIIVISTELMÄ

”Aina ku tuntu et ei onnistu missää” – Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten kokemuksia toisen asteen koulutuksen keskeyttämisestä

Johanna Tyrväinen
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Ohjaaja: YTT Kati Turtiainen
Syksy 2019
72 sivua + 1 liite

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella, minkälaisia kokemuksia työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla itsellään on toisen asteen koulutuksen keskeyttämisestä. Kiinnostukseni aiheeseen heräsi oman työni perusteella. Aloin kiinnostua siitä, millaisia kokemuksia motivoitumattomiksi tai sitoutumattomiksi kutsutuilla, moneen kertaan opintonsa keskeyttäneillä nuorilla koulutuksen keskeyttämisestä oikein on.

Tutkimuksen lähestymistapa on fenomenologis-hermeneuttinen, koska tässä tutkimuksessa olen ollut kiinnostunut nimenomaan nuorten omista kokemuksista. Tutkimus on aineistolähtöinen, ja aineisto on kerätty haastatteleamalla seitsemää, iältään 19–26-vuotiasta nuorta, jotka ovat keskeyttäneet koulutuksen yhden tai useamman kerran ja jotka ovat haastatteluhetkellä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella. Haastattelumenetelmänä käytin teemahaastattelua. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on syrjäytymisen ristiriitainen käsite, koska koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten voidaan ajatella olevan syrjäytyneitä yhteiskunnan jäsenen tavanomaisina pidetyistä elementeistä, ammattiin johtavasta koulutuksesta ja työelämästä. Tarkastelen sitä, miten haastateltavien nuorten kokemukset ovat yhteydessä syrjäytymiseen.

Jokainen seitsemästä nuoresta kertoi lapsuudessa koetuista vaikeuksista ja suurista menetyksistä. Peruskouluvaiheessa nuoret olivat kohdanneet oppimisvaikeuksia sekä vaikeita ja pitkäaikaisia kiusaamiskokemuksia. Heidän nuoruuteensa kuului kamppailuja mielenterveyden ongelmien tai päihderiippuvuuden kanssa. Tämän tutkimuksen pohjalta näyttääkin siltä, että ainakin osa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista koulutukseen heikosti sitoutuneista nuorista tarvitsisi vahvaa henkilökohtaista tukea ja ohjausta opiskelun onnistumiseksi. Vaikeista kokemuksista huolimatta nuorilla oli toiveita ja suunnitelmia tulevaisuuden varalle, ja näihin suunnitelmiin kuului myös ammatin hankkiminen. Haastatellut nuoret eivät itse pitäneet itseään syrjäytyneinä tai ”häviäjinä”, heillä vain polku ammatin ja työelämän syrjään on pidempi ja mutkikkaampi ja paikka paikoin pimeyteen häviävä. Näitä pimeitä jaksoja valaisemaan nuorella tulisi olla saatavilla tukea. Koulu- ja opintotukijärjestelmän tulisi olla myös joustava ja hyväksyä koulunkäynnin katkot ja mutkittelut ilman, että opiskelijan olisi kohtuuttomasti stressattava opintotukikuukausien riittämistä tai kokonaan keskeytettävä koulunkäynti.

Asiasanat: kokemuksen tutkimus, syrjäytyminen, koulupudokkuus, toisen asteen ammatillinen koulutus

Sisälllys

1. JOHDANTO	4
2. NÄKÖKULMIA NUORUUTEEN JA TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN KESKEYTYMISEEN	7
2.1. Nuoruus elämänvaiheena	7
2.2 Työn ja koulutuksen merkitys muuttuvassa yhteiskunnassa	8
2.3 Aikaisempia tutkimuksia nuoren koulupolun keskeytymisestä	9
3. SYRJÄYTYMISEN RISTIRIITAISESTA KÄSITTEESTÄ	14
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	18
5.TUTKIMUKSEN METODOLOGIA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
5.1 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa	19
5.2 Tutkimusaineisto ja sen keruu	20
6. AINEISTOLÄHTÖINEN ANALYYSI	23
6.1 Johdatus aineiston analysointiin	23
6.2 Analyysi alkoi kuvauksen muodostamisella jokaisesta haastattelusta	23
6.3 Ilmiön ”toisen asteen koulutuksen keskeytyminen” merkityskokonaisuuksien jäsentäminen	27
6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	33
7. TUTKIMUSTULOKSET	35
7.1 Lapsuusajan suuret muutokset ja menetykset	35
7.2 Peruskoulu epäonnistumisten näyttämönä	38
7.2.1 Kun oppimisvaikeudet jäävät tunnistamatta	38
7.2.2 Vuosikausien koulupiina – kiusattu mieli	41
7.3 ”Voisi yrittää mennä kouluun, jos ei pelkäisi muita ihmisiä näin kamalasti”	44
7.4 ”Otti vaa pilvee ja pelas nettipelejä, siin se oli”	48
7.5 ”Hain vaa et pääsee johonkin” – yhteiskunnan velvoitteet saavat nuoren tekemään väärä valintoja	51
8. YHTEENVETO JA POHDINTAA	55
8.1 Tutkimustulosten suhde syrjäytymisen käsitteeseen	57
8.2. Tutkimustulosten suhde aikaisempiin tutkimuksiin toisen asteen koulun keskeyttämisestä	59
9. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	62
Lähteet	64

1. JOHDANTO

”Enkö mä vaan olekkaan tyhmä ja laiska”, totesi nuori asiakkaani, joka oli ohjattu minulle työllisyydenhoidon sosiaalityöntekijälle kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseksi. Nuori oli keskeyttänyt ammatillisen koulutuksen jo kolmesti, eikä työpajalla käyntikään sujunut. Edellä mainitun toteamuksen nuori kertoi, kun oli käyttänyt joitakin viikkoja lääkitystä keskittymisvaikeuksiensa hoitoon. Nuori kertoi, että ensimmäistä kertaa elämässään hän pystyy kuuntelemaan musiikkikappaleen alusta loppuun. Jos itse valitun musiikkikappaleen kuunteleminen muutaman minuutin ajan alusta loppuun ei onnistu, oppitunneilla istuminen ja opetettavaan aiheeseen keskittyminen on todennäköisesti lähtökohtaisesti mahdotonta.

Tämä nuori ja myös muut työvoiman palvelukeskuksessa työssäni kohtaamat nuoret saivat minut pohtimaan, mikä oikein on kunkin nuoren sitoutumattomuudeksi tai motivoitumattomuudeksi kutsutun ilmiön takana. Miksi joillain nuorilla oli niin paljon selittämättömiä poissaoloja työpajalta, jonne hän oli itse halunnut, tai miksi jollain nuorella ei ollut mitään uskoa siihen, että juuri hän pystyisi opiskelemaan tai saamaan ammatin, vaikka oli menestynyt peruskoulussa aivan kohtuullisesti. Tapasin nuoria, jotka olivat saattaneet keskeyttää ammatillisen koulutuksen useasti, jopa viisikin kertaa, ilman että heidän tilannettaan olisi selvitelty tarkemmin.

Nuorten opintojen keskeytyminen on nähty ongelmallisen jo kauan ja sitä on tutkittu melko paljon, näkökulmat ja painotukset ovat vaihdelleet eri aikoina. Esimerkiksi 1960-luvulla opintojen keskeyttäjäissä nähtiin rikollisia luonteenpiirteitä, ja 1980-luvulla keskeytyksiä tutkittiin lähinnä työelämälähtöisen viitekehyksen kautta, jolloin opintonsa keskeyttäneet nuoret nähtiin lähinnä menetettynä tuotannollisena panoksena (Vehviläinen 2008, 9). Sittemmin opintonsa keskeyttäneistä nuorista käyty keskustelu on monipuolistunut. Nykypäivänä yhteiskunnalle koituvien taloudellisten vaikutusten ohella on huolestuttu myös siitä, mitä opintojen keskeytymisestä seuraa nuorelle itselleen. Pohditaan sitä, joutuvatko opintonsa keskeyttäneet nuoret syrjäytymisen kierteeseen vai ovatko he jo syrjäytyneet, mitä syrjäytymisen käsitteellä milloinkin sitten ymmärretään. (Myrskylä 2012; Sandberg 2015.) Tutkimusten perusteella (Hilli, Ståhl, Merikukka & Ristikari 2017, 671) on todettu, että jos

nuoren koulutus jää vain peruskoulun varaan, hänen yhteiskunnalle aiheuttamansa kustannukset voivat kohota muitten riskitekijöiden mukaan 680 000 euroon verrattuna nuoreen, jolla on koulutus. Luku voi todellisuudessa olla vielä suurempi, sillä siitä puuttuu muun muassa kulutusverojen ja rahan kierron vaikutukset (emt.).

Koska yhtenä merkittävänä riskitekijänä syrjäytymiselle on pidetty juuri sitä, että nuorella ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta (Ahola & Galli 2010, 132; Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012a), ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret olleet erityisen kiinnostuksen kohteena. Sellaistakin on arvioitu, että jos nuoren koulutus jää perusasteeseen, hänen riskinsä kuulua työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle on kolminkertainen verrattuna ammatillisen koulutuksen saaneisiin nuoriin (Myrskylä 2011, 11–12). Lisäksi niistä nuorista, joilla ei 25-vuotiaana ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa tai kesken olevia opintoja, jopa 90 prosenttia näyttää jäävän kokonaan vaille jatkokoulutusta (emt.). Siten koulutukseen mukaan pääsyllä tai sen ulkopuolelle jäämisellä näyttää olevan yhteiskunnalle ja etenkin nuorelle itselleen kauaskantoiset seuraukset.

Nuoria koskevien ongelmien määrittelyssä ja niihin toimenpiteiden suunnittelussa ei aina kuulla nuorten omaa ääntä eikä välttämättä tunneta lainkaan sitä elämänpiiriä, jossa esimerkiksi koulutuksen keskeyttävä nuori elää (Ahola & Galli 2010, 142). Koulun keskeytymisen ilmiötä tutkittaessa on myös hyvä muistaa, että koulun keskeyttäminen ei toki aina tarkoita ongelmaa eikä sillä ole mitään tekemistä syrjäytymiskehityksen kanssa, vaan se on normaali osa oman ammatillisen polun löytymistä. Koulun keskeyttäminen on saattanut olla aivan järkevä toimi esimerkiksi nuoren huomattua valinneensa itselleen sopimattoman alan, ja koulutuksen piiriin saatetaan toisaalta palata pitkänkin ajan jälkeen. (Kuronen 2011, 16.) Tässä tutkimuksessa tarkastelen sitä, miten koulun keskeyttäminen näkyy syrjäytymisenä.

Tarkastelen sitä, millaisia kokemuksia nuorilla itsellään on toisen asteen koulutuksen keskeytymisen ilmiöstä. Siten tarkastelun keskiössä ovat tässä tutkimuksessa nuorten omat kokemukset. Haastattelin tässä tutkimuksessa yksilökohtaisin teemahaastatteluin yhteensä seitsemää nuorta, joista neljä on miehiä ja kolme naisia. Haastattelemieni nuorten ikähaarukka on 19–26 vuotta. Kenelläkään haastateltavista nuorista ei ollut toisen asteen koulutusta eikä kukaan ollut myöskään työelämässä. Haastateltavia nuoria voidaan kutsua varsinaisiksi koulunkeskeyttäjäiksi erotuksena niistä keskeyttäjäistä, jotka jatkavat opintojaan

muussa oppilaitoksessa (Vehviläinen 2008, 17). Tutkimukseni on aineistolähtöinen laadullinen tutkimus, jonka metodologinen lähtökohta on fenomenologiassa.

Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä nuorten omista kokemuksista koulun keskeytymisen ilmiöstä ja nuorille itselleen merkityksellisistä seikoista. Nuorten oman äänen kuuleminen voi myös auttaa suunnittelemaan paremmin nuorten tarpeisiin vastaavia tukia ja palveluita.

Aluksi taustoitan tutkimukseni pohtimalla nuoruutta elämänvaiheena. Tarkastelen sen jälkeen eri näkökulmia koulutuksen keskeytymiseen sekä esittelen nuoren koulupolun keskeytymisestä tehtyjä aikaisempia tutkimuksia. Sen jälkeen tarkastelen syrjäytymisen käsitteen ristiriitaisia tulkintoja. Haastatteluaineiston analyysin olen tehnyt noudattamalla pääpiirtein Timo Laineen (2015) esittelemää menetelmää kokemuksen tutkimiseksi. Analyysin tulokset esitän sen jälkeen tutkimustuloksissa. Yhteenvedossa ja johtopäätöksissä kokoan tutkimustulokseni ja pohdin niitä suhteessa syrjäytymisen tutkimukseen ja aikaisempiin tutkimuksiin koulun keskeyttämisestä.

2. NÄKÖKULMIA NUORUUTEEN JA TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN KESKEYTYMISEEN

Tässä luvussa tarkastelen ensin lyhyesti nuoruuteen liittyviä erityispiirteitä. Sen jälkeen käsittelen työn ja koulutuksen merkitystä nyky-yhteiskunnassa ylipäänsä. Lopuksi esittelen nuoren koulupolun keskeytymisestä tehtyjä aikaisempia tutkimuksia.

2.1. Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruutta ei voi määritellä selkeärajaisesti, mutta länsimaissa nuoruus sijoitetaan tavallisesti 15 ja 29 ikävuoden välille. Nuoruuden määritelmä ei ole millään lailla universaali, vaan se muuttuu maantieteellisesti, kulttuurisesti ja ajallisesti. (Juvonen 2015, 24–29.) Nuoriin liitetään yhteiskunnassamme piirteitä ja ominaisuuksia, jotka erottavat nuoren aikuisesta. Tällaisia ovat esimerkiksi huolettomuus, oman identiteetin tai oman alan etsiminen, rajojen kokeileminen, sitoutumattomuus ja jopa avuttomuus (Juvonen 2015, 27). Koulutuksen keskeytymisen voitaisiinkin ajatella kuuluvan normaaliin katkonaiseen prosessiin nuoren kasvaessa aikuiseksi. Oman identiteetin ja alan löytymiseen voi kulua aikaa ja useitakin keskeytyneitä koulutuksia ennen sopivan alan löytymistä.

Aikuisuuteen puolestaan liitetään sellaisia käsitteitä kuin toimijuus, itsenäisyys ja vastuun otto. Siirtymään nuoruudesta aikuisuuteen liittyy monia normatiivisia odotuksia, joihin kuuluvat esimerkiksi hakeutuminen koulutukseen tai työelämään, itsenäinen asuminen tai perheen perustaminen. Ikävaihekatégorisointi sisältääkin hierarkian, jossa kasvun päämääränä on vastuullinen aikuisuus. (Juvonen 2015, 27–28.) Juvonen (emt.) kutsuu myöhäisteini-ikästä lähelle 30 ikävuotta sijoittuvaa elämänvaihetta orastavan aikuisuuden ikävaiheeksi, yleisesti tätä vaihetta kutsutaan myös nivelvaiheeksi, johon kuuluu nuoren siirtyminen peruskoulusta toisen asteen koulutukseen (esimerkiksi Pietikäinen 2007). Tämä nivelvaihe ei aina suju suoraviivaisesti peruskoulusta toiseen opiskeluasteeseen ja sitä kautta ammattiin, vaan siihen kuuluu ehkä useitakin koulutusten keskeyttämisiä, työttömyysjaksoja, pätkätöitä, erilaisia tukijaksoja ja työpajajaksoja (Kuronen 2011, 15). Monet nuoret tarvitsevatkin erityisen paljon tukea ja ohjausta koulutus- ja työmarkkinoille kiinnittymiseen (emt.).

2.2 Työn ja koulutuksen merkitys muuttuvassa yhteiskunnassa

Koulutus on nykyisen kaltaisessa suomalaisessa yhteiskunnassa lähes ainoa väylä päästä mukaan työelämään, ansaita elantonsa ja kiinnittyä yhteiskunnan hyväksytyksi jäseneksi (Ahola & Galli 2010). Toisen asteen koulutuksen suorittamisesta on itse asiassa tullut normi, jonka epäonnistuminen saattaa vaikeuttaa laajemminkin nuoren integroitumista yhteiskuntaan (Kuronen 2011, 15). Koulutuksellinen syrjäytyminen, tapahtuu se sitten sen kautta, että nuori ei hae peruskoulun jälkeen koulutukseen lainkaan tai että hän keskeyttää toisen asteen koulutuksen, lisää suuresti työttömyyden riskiä (Lämsä 2009).

Työelämässä tapahtuu suuria muutoksia globalisaation, digitalisaation ja automatisaation myötä (Työpoliittinen aikakauskirja 1/2019). Työelämän muutokset ovat aiheuttaneet muutospaineita myös koulutukseen. Lähes kaikenlainen työ vaatii nykyisin koulutusta, ja tämä on vahvistanut koulutuksen merkitystä työmarkkinoille pääsemisessä. Ja samalla kun nuorten syrjäytymisestä ja koulutuksen keskeyttämisestä kannetaan huolta, koulutuspolitiikassa keskitytään yhä enemmän yksilön ominaisuuksien korostamiseen. Työn jatkuvasti muuttuessa myös koulutuksessa yksilöltä vaaditaan jatkuvaa sopeutumiskykyä muutoksiin sekä valmiutta uuden oppimiseen. (Niemi 2010, 144–145.) Myös Kurosen (2011, 17) mukaan nuorten työelämään sijoittumisen ongelmien syntymiseen liittyy työelämän rakennemuutos, jossa vähän koulutusta vaativien työtehtävien määrä on vähentynyt.

Nuorille itselleen on Pyöriän ja Ojalan (2016) tutkimuksen mukaan edelleen tärkeää saavuttaa taloudellinen itsenäisyys, ja ansiotyö on tavallisin tapa sen saavuttamiseen. Nuorten työn arvostus onkin säilynyt vakaana, ja nuori ikäluokka (15–29-vuotiaat) pitää ansiotyötä erittäin tärkeänä samaan tapaan kuin nuoret ikäluokat aikaisemminkin (Pyöriä & Ojala 2016, 35). Anna-Maija Niemi (2010, 151) on tutkimuksessaan havainnut, että etenkin työväenluokkaistaustaisten nuorten haaveena on useimmiten nopea siirtyminen palkkatyöhön melko lyhyen koulutuksen kautta, kun taas keskiluokkaistaustaisilla nuorilla opiskeleminen sinänsä saattaa olla tavoiteltavaa ja arvo sinänsä.

Myös vuoden 2017 nuorisobarometrin mukaan valtaosa nuorista uskoi koulutuksen tärkeyteen työelämään pääsyyn: yli yhdeksän nuorta kymmenestä oli samaa mieltä väittämästä ”koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia” (Nuorisobarometri

2017, 60). Kuitenkin, kun nuorilta kysyttiin, mitkä tekijät vaikuttavat työsaantiin, he mainitsivat koulutustakin tärkeämmiksi asenteen, motivaation, työkokemuksen ja ammattitaidon (Nuorisobarometri 2017, 79: kuvio 36). Nuoret näyttävät siis hyvin sisäistäneen yksilöllisiä ominaisuuksia korostavan koulutuspolitiikan tavoitteet. Koulutuksen arvostamisessa työsaannin kannalta näkyy nuorilla trendinomainen lasku vuodesta 2008, jolloin puolet nuorista koki, että koulutuksella on erittäin paljon merkitystä työsaantiin, kun vuonna 2017 enää kolmannes vastasi, että se merkitsee erittäin paljon työsaantiin (Nuorisobarometri 2017, 80). Valtaosa nuorista näyttääkin yhä tähtäävän työelämään ja palkkatyöhön, mutta koulutuksen rinnalla nuoret näkevät yksilön ominaisuuksien merkitysten lisääntyneen työsaannissa.

2.3 Aikaisempia tutkimuksia nuoren koulupolun keskeyttämisestä

Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen on nähty tärkeänä yhteiskunnallisena ongelmana pitkään ja koulun keskeyttämistä on myös tutkittu melko paljon (Vehviläinen 2008, 8). Näkökulmat ja tulkintakehykset ovat vaihdelleet, mutta keskeisenä havaintona on ollut se, että keskeyttäjiä joukko on hyvin monimuotoinen, ja tästä heterogeenisestä joukosta voidaan luonnehtia monia erilaisia keskeyttäjäprofiileita (Vehviläinen 2008, 11). Vehviläinen (emt.) mainitseekin, että koska joukko on niin heterogeeninen, keskeyttäminen ja koulun keskeyttävät nuoret saadaan näyttämään lähes miltä tahansa riippuen tiedon tuottajan taustasta ja tavoitteista.

Iipo Kuronen (2010) on tutkinut nuorten koulusuhteen rakentumista peruskoulussa sekä elämänkulkua ja yhteiskuntaan kiinnittymistä peruskoulun jälkeen (2010). Hänen laadullisen tutkimuksen kohderyhmänä olivat peruskoulussa erilaisiin vaikeuksiin joutuneet nuoret aikuiset, jotka olivat syrjäytymisvaarassa ammatillisesta koulutuksesta. Tutkimusaineistona oli 22 nuoren kertomat kouluelämäkerrat. Kuronen (emt.) tutkimuksessa monien nuorten vaikeudet alkoivat jo ennen kouluikää, ja jo ala-asteella ongelmat alkoivat kasaantua. Koulunkäynnissä kriittisiä olivat erityisesti nivelkohdat, kuten yläasteelle siirtyminen. Elämänkuluissa oli leimallista pirstaleisuus ja epäjatkuvuudet.

Ilpo Kuronen (2011) on tutkinut myös ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten kokemuksia. Siinä tutkimuksessa Kuronen on selvittänyt muun muassa, mitä nuoret kertovat ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen syistä ja oppilaitoksen toimista keskeyttämistilanteissa. Tutkimusaineistona Kurosella (2011) oli 15 nuoren haastattelut, ja niissä erityisesti keskeyttämistä painottaneet koulutuselämäkerrat. Sekä edellä mainittu vuonna 2010 julkaistu väitöskirja mutta erityisesti tämä Kurosen vuoden 2011 tutkimus tulee hyvin lähelle oman tutkimukseni tarkastelukenttiä ja näkökulmia. Myös Kurosen tutkimuksissa on haluttu selvittää nuorten omaa kokemusta koulutuksen keskeyttämisestä ja tapahtuman taustoista. Kuronen (2011, 81) ryhmitteli haastateltavien tarinat viiteen ryhmään: keskeyttämiskierteeseen ajautuneet, masennuksen vuoksi keskeyttäneet, tutkintoon tehokeinoin sinnitelleet, oppilaitoksen aloitteesta keskeyttäneet ja väärän alavalinnan takia keskeyttäneet. Kuronen (2011, 17) on nostanut esiin myös rakenteellisten seikkojen merkityksen nuorten koulutuksen keskeyttämisen keskustelussa painottaen, että huomiota voisi kiinnittää esimerkiksi työllisyystilanteen, koulutusvalintojen ja alueellisten tekijöiden vaikutuksiin.

Sakari Ahola ja Loretta Galli (2010) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuhetta. Heidän tutkimuksensa aineisto koostui 40 haastattelusta, joista nuorten haastatteluja oli 17 ja ohjaajien 23. Haastatellut nuoret ovat olleet tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolella. Nuoret olivat 16–21-vuotiaita, joista yhdeksän oli tyttöjä ja kahdeksan poikia. Ahola ja Galli (2010, 141) havaitsivat tutkimuksessaan nuorten ja aikuisten puhuneen toistensa ohi. Aikuiset ammattilaiset näkivät koulupudokkuuden ongelmat yksilöllisinä, kun taas nuoret toivat esiin rakenteellisia syitä, esimerkiksi liian korkeat keskiarvorajat, liian vaikeat pääsykokeet tai liian vähäisen koulutuspaikkojen määrän.

Elina Palola, Katri Hannikainen-Ingman ja Vappu Karjalainen (2012b) ovat tutkineet nuoria koulutuspuokkaita sosiaalityön asiakkaina Helsingissä. Heidän aineistonsa koostui nuorten parissa toimivien sosiaalityöntekijöiden haastattelusta (mm. 3–5 sosiaalityöntekijän ryhmähaastattelu), Helsingin työvoiman palvelukeskuksen Duurin kahden työntekijän haastattelusta, Vamoksen johtajan ja työntekijän yhteishaastattelusta ja kolmen nuoren ryhmähaastattelusta. Tutkimuksen ydinkysymys oli ”Miten 18–24-vuotiaita koskevaa toimeentulotukilain perusosan alentamisen muutosta on alettu toteuttaa Helsingissä?” Heidän johtopäätöksensä on, että nuoren kohdalla olisi keskityttävä

toimintamahdollisuuksien avaamiseen sen sijaan että niitä nyt byrokratian vaikeaselkoisuudella rajoitetaan. He toteavat vielä, että meillä alkaa olla riittävästi tietoa syrjäytymisen syistä, mutta meillä ei ole riittävästi tietoa nuorten omasta toimijuudesta koulutus- ja työmarkkinakansalaisina. (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012b, 66–69.)

Sanna Aaltonen ja Päivi Berg (2015) ovat tutkineet työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ja palvelutarjoajien kohtaamista. He haastattelivat 10:tä työntekijää ja 19:ää nuorta, joista 10 oli naisia ja 9 miehiä. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja niitä tehtiin sekä palvelujärjestäjien tiloissa että kahviloissa, ulkona tai kirjastoissa. Tutkimuksessa haluttiin nimenomaan tarkastella yksilöiden ja instituutioiden välisiä suhteita, ja siinä oltiin kiinnostuneita nuoren aikuisen käsityksistä asiakkuudestaan, asemastaan palveluissa ja palvelujen roolista elämässään (Aaltonen & Berg 2015, 75). Koulutukseen hakeutumisen edellytyksenä nuoret saattoivat mainita esimerkiksi mielenterveyden hoitamisen kuntoon ensin (Aaltonen & Berg 2015, 121). Koulutuksen epäonnistumisen syinä jotkut nuoret mainitsivat liian teoriapainotteisuuden, ja opetukseen toivottiinkin lisää toiminnallisuutta (emt). Nuoret mainitsivat paljon hyviä kokemuksia palvelujärjestelmän eri ”luukuilla”, mutta he esittivät myös kritiikkiä palvelujärjestelmää kohtaan. Erityisesti nuoret kritisoivat joitakin aktivointitoimenpiteitä ja palveluja tehottomiksi ja lannistaviksi. He toivat esiin myös hankalat aukioloajat, pitkät jonotusajat ja työntekijöiden vaihtuvuuden. Haastateltujen nuorten haaveet hyvästä elämästä olivat melko samanlaisia, työn merkitys mainittiin tärkeäksi eikä työttömyys tai toimeettomuus ollut valtaosalle oma valinta. Työttömyys nähtiin rakenteellisena ongelmana, johon nykyisellä palvelujärjestelmällä on vähän vaikutusmahdollisuutta. (Aaltonen & Berg 2015, 125–127.)

Juha Mäki-Ketelä (2012) tarkastelee kasvatustieteen alan väitöskirjassaan ammatillisessa ja koulutuksellisessa marginaalissa elävien nuorten erilaisia elämänraiteita. Aineisto on kerätty haastattelemalla 19:ää iältään 17–25-vuotiasta nuorta, joista suurin osa oli keskeyttänyt koulutuksen, mutta ei ollut sen jälkeen hakeutunut työhön tai muuhun koulutukseen. Mäki-Ketelä (2012) tyypittelee nuoret kolmeen erilaiseen elämänraiteeseen: luovimiseen, etsimiseen ja ajalehtimiseen. Nämä elämänraiteet rakentuvat valinnoista ja päätöksistä, joita nuori tekee selviytyäkseen elämänsä haasteista. Mäki-Ketelä (2012) ehdottaa tutkimuksessaan monia toimenpiteitä, jotka auttaisivat nuoren koulutukseen liittyvien haasteiden ennaltaehkäisyssä tai ratkaisemisessa. Sellaisia ovat esimerkiksi tukipajatoiminta

oppilaitoksen sisälle, puolen vuoden starttitutkinnon luominen ammattiopetukseen sekä mukana kulkija -toiminnan käynnistäminen.

Katja Komonen (1999) on tutkinut koulutuksen keskeyttämistä syrjäytymiskeskeisen lähestymistavan sijaan elinikäisen oppimisen näkökulmasta. Aineisto käsitti 33:n ammattikouluopinnot keskeyttäneen itäsuomalaisen nuoren elämäkerta- tai teemahaastatteluista. Komosen mukaan ammattikoulun keskeyttäminen ei merkitse koulutuksen keskeyttämistä kokonaan, vaan koulutus aloitetaan usein uudestaan ehkä jopa useiden vuosien kuluttua (emt., 121).

Anne-Mari Souto (2014) on tutkinut ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehtojen näkökulmasta. Souton tutkimus pohjautuu 18 pohjoiskarjalaisen nuoren haastatteluun, joista nuorista jokaisella on takanaan vähintään yksi ammatillisen koulutuksen keskeytyminen. Souto tarkastelee sitä, kuka ja millaisin ehdoin koulutukseen voi kiinnittyä, ja tulee johtopäätökseen, että ammatillisen koulutuksen tavoiteltavia ominaisuuksia on itseään johtava ja yrittäjämäinen kansalainen (Souto 2014, 29). Souto (2014, 31) esittää tutkimuksestaan myös muun muassa sellaisen johtopäätöksen, että ammatillinen koulutus on kyvytön kohtaamaan erilaisia nuoria ja heidän erilaisia elämäntilanteitaan.

Kati Närhi, Tuomo Kokkonen ja Aila-Leena Matthies (2013) ovat tutkineet nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdoja sosiaali- ja työvoimapalveluissa. Osallisuus on tunnustettu 2000-luvulla tärkeäksi sosiaalityön tavoitteeksi, mutta sosiaali- ja työvoimapalveluja paljon käyttävillä ja niistä riippuvaisilla kansalaisilla vaikutusmahdollisuuksia on usein kuitenkin vähän (emt.). Osallisuus on määritelty Närhen ym. (2013, 115) tutkimuksessa kiinnittymisenä yhteiskuntaan, kokemuksena jäsenyydestä, mahdollisuutena toimia ja vaikuttaa yhteisössä ja yhteiskunnassa. Tutkimuksen aineisto on saatu haastatteleamalla viitenä ryhmähaastatteluna yhteensä 20:ta nuorta, joista 19 oli miehiä ja yksi nainen. Haastateltujen keski-ikä oli 23,5 vuotta. Tutkimuksen tuloksena saatiin tärkeä havainto, että itse palvelut voivat tuottaa osattomuutta. Palveluissa esiintyvinä osallisuuden esteinä mainitaan joustamattomuus, järjestelmäkeskeisyys, järjestelmän kommunikaatio-ongelmat, ammatillisen vuorovaikutuksen kohtaamattomuus, riippuvuus tukijärjestelmästä sekä aktivointipolitiikan tuottamat hankalat tilanteet (Närhi ym. 2013, 123–135). Osallisuuden elementtejäkin palvelujärjestelmä löytyi. Sellaisina mainitaan

henkilökohtaisuus, yksilöllisyys, kuunteleminen, luottamus ja kunnioitus (emt., 137). Erityisen positiivista palautetta sai Työvoiman palvelukeskus, jossa palvelu on koettu yksilölliseksi ja ratkaisukeskeiseksi. Närhi ym. (2013, 143) mainitsevatkin, että mitä enemmän palveluissa esiintyy kontrollointia ja epäselviä sääntöjä, sitä enemmän haastatelleet olivat kokeneet luottamuspulaa ja epäluuloisuutta, mikä puolestaan on saattanut vain syventää osattomuutta ja sosiaalisia ongelmia.

Rauno Perttula tarkastelee väitöskirjassaan (2015) syrjäytymispuhetta hallinnan välineenä opiskelijahuollon sosiaalityössä. Hän pohtii sitä, miksi nuorten ongelmat ja auttamisen tarpeet eivät tule kuuluiksi siitä huolimatta, että nuorten palvelujärjestelmiin on kiinnitetty viime vuosina niin paljon huomiota ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn on ohjattu runsaasti resursseja. Tutkimusaineistona Perttulalla on ollut sanomalehtiartikkelit ja hallinnolliset asiakirjat. Perttulan väitöskirjan mukaan vallalla oleva syrjäytymispuhe palvelee hallinnan tarpeita, eikä tilaa ole jäänyt nuorten hyvinvointia koskeville tärkeille kysymyksille. Perttulan mukaan yhteiskunnan tarjoama apua ja tuki ei välttämättä ole lainkaan sellaista, jota nuori tarvitsisi. Nuori saattaa joutua erilaisten aktivointitoimenpiteiden kohteeksi ilman, että hänen hyvinvointiinsa liittyviä olennaisia asioita olisi koskaan kunnolla tutkittu (emt., 98).

3. SYRJÄYTYMISEN RISTIRIITAISESTA KÄSITTEESTÄ

Koska koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen on liitetty syrjäytymisen riski, tarkastelen tässä kappaleessa syrjäytymisen käsitettä ja nuorten syrjäytymiseen liittyvää keskustelua. Olen valinnut syrjäytymisen tutkimukseni käsitteeksi osittain sen ristiriitaisen luonteen takia. Tarkastelen tutkimuksessani sitä, miten haastateltavieni nuorten kokemukset ovat yhteydessä syrjäytymiseen.

Käytän tässä tutkimuksessa käsitettä syrjäytyminen, vaikka sen sisällöstä on ristiriitaisia tulkintoja. Englanninkielisillä syrjäytymiseen viittaavilla termeillä ”*marginalisation*” ja ”*exclusion*” on toisistaan poikkeava merkitys. Marginalisaatiomekanismeissa kohteet ovat ajautuneet tai heidät on ajettu reunalle, muttei sen yli. Ekskluusio taas tarkoittaa pois sulkemista. Suomenkielisessä keskustelussa eroa ei ole juurikaan tehty. (Helne 2002, 21–23.) Helne (20) mainitsee, että käyttäessämme syrjäytymisen käsitettä piirrämme paradoksaalisesti rajan, jonka toiselle puolelle niin sanotut syrjäytyneet paikantuvat. Helnen (2002, 27) mukaan syrjäytymisen ilmiö on aina relationaalinen, se on olemassa vain suhteessa toisiin ihmisiin. Se ei siten ole pelkästään yksilön tai ryhmän ominaisuus tai ongelma. Helnen (emt.) mukaan syrjäytymistä tuleekin tarkastella tarkastelemalla samalla sitä yhteiskuntaa, jossa ilmiö on synnytetty. Miten syrjäytyminen sitten ymmärretäänkään tai rajataan, rajat riippuvat siitä, kuka ja missä asemassa oleva henkilö ilmiöstä puhuu (Helne, 2002, 27 ja 36).

Otso Sandberg (2015, 93) mainitsee, että suomalainen syrjäytymiskeskustelu on kolmen viime vuosikymmenen aikana laajentunut kuvaamaan lähes kaikkea huono-osaisuutta tai normatiivisesti poikkeavaa. Samalla syrjäytymisen käsitteestä on tullut syrjäytymiskierteitä ja uhkia täynnä oleva deterministinen käsite, joka vie yksilöä kohti kohtalonomaisia ja peruuttamattomia vaaroja. Syrjäytyminen on määritelmällisesti sekä syrjäytymistä tuottava prosessi ja syrjäytyneen tila että yhteiskunnan normien mukaisesta elämänkaaresta irtautumista. (Sandberg 2015, 93.) Kun syrjään on jouduttu ja huono asema on vakiintunut pitkäaikaiseksi, henkilö saa hallinnollisesti määritellyn syrjäytyneen aseman. (Sandberg 2015, 94.)

Perttula (2015) on tutkinut syrjäytymispuhetta hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Hän tarkastelee sitä, miksi opiskelijahuollon sosiaalityössä kohdatut ongelmat ja auttamisen tarpeet eivät tule kohdatuiksi, vaikka nuorten palveluiden kehittämiseen on kiinnitetty paljon huomiota ja resursseja (emt. 22). Perttula mainitsee, että paradoksaalisesti syrjäytymisen ehkäisystä voikin tulla syrjäyttämistä, ja yhteiskunnan toimenpiteistä voi tulla syrjäytymisen paikkoja tai epäonnistumisansoja, kun nuoria kouluttautumiskurin hengessä ohjataan ja pakotetaan epätarkoituksenmukaisiin tai soveltumattomiin toimenpiteisiin tai koulutuksiin (emt. 106). Myös Ahola ja Galli (2010, 132–133) mainitsevat syrjäytymisparadoksin, jolla he tarkoittavat sitä, että kun syrjäytymispuhe marginalisoi ja leimaa kohdettaan, niin toisaalta syrjäytymiskeskustelulle kriittinen näkökulma saattaa peittää todellisia sosiaalisia ongelmia ja epäkohtia.

Suomessa käytävällä nuorten syrjäytymiskeskustelulla on juurensa eurooppalaisessa nuorisopolitiikassa, Brittein saarilla 1990-luvulla muodostetussa NEET-käsitteessä (Not in Education, Employment or Training). Se on kapeuttanut syrjäytymisen koskemaan vain koulutusta ja työtä ja jättänyt huomiotta aikaisemmassa syrjäytymiskeskustelussa mukana olleet muut syrjäytymisen ulottuvuudet, kuten hyvinvointipalvelut, demokraattisen päätöksenteon ja sosiaaliset suhteet. (Kiilakoski 2014, 25–26.) NEET-nuorille tarjotaan paljon palveluja, mutta kuinka hyvin tiedetään ne tekijät ja olosuhteet, jotka nuoria NEET-ryhmään ajaa. NEET-käsite liittyy läheisesti myös omaan tutkielmaani, jonka nuoret kuuluvat tähän ryhmään.

Juha Mikkonen (2014) on tutkinut syrjäytymistä nuorten selviytymisstrategioiden kautta. Tutkimusaineistona on 65 nuorten kirjoitukset, jotka ovat peräisin vuonna 2006 ”Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä” nimellä järjestetystä kirjoituskilpailusta. Mikkonen (emt.) määrittelee syrjäytymisen sellaisten sosiaalisten ja taloudellisten resurssien puutteena, joka estää nuoren täysipainoisen osallistumisen yhteiskuntaan. Mikkonen havaitsi ainakin kilpailuun osallistuvilla nuorilla olevan monia selviytymisstrategioita, joilla he pyrkivät oman elämänsä subjekteina estämään syrjäytymistä. Suurin osa näistä selviytymisstrategioista voidaan nähdä keinoina, jotka lisäävät näiden nuorten osallisuutta yhteiskuntaan, joskaan ne eivät välttämättä poista nuorta NEET-nuorten ryhmästä. Nuorten selviytymisstrategioihin luettiin esimerkiksi sosiaalituen hakeminen, tarkan kirjanpidon

pitäminen ja kulujen karsiminen, toiveikkaus, ilmaistapahtumien hyödyntäminen, liikunta, itseopiskelu ja tuen saaminen ystäviltä tai sukulaisilta. (Mikkonen 2014.)

EVA julkaisi 2012 raportin, jonka mukaan Suomessa olisi 51 300 syrjäytynyttä nuorta (Myrskylä 2012). Edellä mainitun raportin lukuun sisältyi 15–29-vuotiaat vain perusasteen suorittaneet työttömät työnhakijat, joita oli 18 800, ja työvoiman ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret, joita oli 32 500. Luvut ovat vuodelta 2010. Koulutuksen keskeyttämispuheessa on ollut alusta asti painokkaasti koulun keskeytymisen syrjäytymisen riskiä lisäävä näkökulma. Koulun keskeytymisen on 1990-luvulla jopa nähty johtavan päihde- ja mielenterveysongelmien kautta rikos- ja laitосkierteeseen. (Vehviläinen 2008, 10.)

Suomessa lanseerattiin käyttöön nuorisotakuu vuonna 2011. Nuorisotakuu tarkoittaa sitä, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011.) Nuorisotakuu oli mukana myös seuraavassa hallitusohjelmassa, jossa se mainittiin yhtenä hallituksen kärkihankkeista (Valtioneuvoston tiedonanto 2015). Hallitus myönsi määrärahoja kolmelle sektorille: koulutus, nuorisotyö ja työllistyminen. Nuorisotakuun toimeenpanoon on kuulunut useita nuorten koulutuspaikan löytymistä helpottavia tai elämänhallintaa lisääviä toimia, muun muassa etsivän nuorisotyön käynnistäminen useissa kunnissa ja nuorille tarkoitettujen palvelupisteiden, Ohjaamojen perustaminen (Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti 2015, 13–14.)

Kritiikkiäkin nuorisotakuun toteuttaminen on saanut. On väitetty, että käytännössä nuorisotakuun toimenpiteet ovat keskittyneet lähinnä työelämä- ja koulutusosallisuuden vahvistamiseen ja siitä ovat hyötäneet eniten omatoimiset tai vain kevyttä ohjausta tarvitsevat nuoret (Ahonen-Walker ja Pietikäinen 2014). Perustellusti on epäilty, ulottuuko nuorisotakuun lupaus vaikeimmassa asemassa oleviin nuoriin, jotka ovat usein kaikkien palvelujen ulkopuolella ja jotka hyötyisivät pikemminkin kuntoutukseen ja elämänhallinnan vahvistamiseen keskittyvistä toimenpiteistä kuin esimerkiksi koulutus- tai työvoimapalveluista. (Ahonen-Walker & Pietikäinen 2014, 69; Kiilakoski 2014, 23.) On hyvä huomata myös se, että samalla kun syrjäytymisen tutkimus on ollut jo jonkin aikaa

yhteiskuntatieteellisen tutkimusrahoituksen painopistealueita, esimerkiksi EU:n piirissä vallitsevan talouspolitiikan mekanismit tuottavat syrjäytymistä (Matthies 2002, 233).

Vuonna 2013 ammatillisen koulutuksen keskeytti Suomessa 10 500 opiskelijaa. Kun nuori keskeyttää koulun, hän on taas nuorisotakuun piirissä ja hänet voidaan jälleen ohjata opiskelemaan. Ja jos seuraava koulu taas jää kesken, hän on jälleen nuorisotakuun piirissä. Olisikin järkevämpää tarjota nuorelle hänen tarvitsemansa tuki ja kuntoutus jo ennen koulutusta tai sen aikana. (Kiilakoski 2014, 26.) Nuorten syrjäytymisestä ja koulun keskeyttämisestä puhuttaessa on myös hyvä muistaa, että läheskään kaikki työ- ja koulutuselämän ulkopuolella olevat nuoret eivät ole siellä pysyvästi. Joillakin on suunnitteilla erilaisia siirtymiä ja joku saattaa olla työ- ja toimintakyvyltään heikentynyt, mutta ei ole asianmukaisen hoidon tai kuntoutuksen piirissä. Nuori ja hänen elämäntilanteensa ja resurssinsa on tunnettava hyvin, kun häntä ohjataan eteenpäin. (Palola ym. 2012a, 312.) Katja Komonen (2002) on myös tuonut esiin koulunkeskeyttämisen normaalisuuden ja jopa sen myönteiset vaikutukset nuoren elämänkaareissa itselleen sopivan ammattialan etsimisessä. Vehviläinen (2008, 13) toteaaakin, että *”tärkeimmäksi tavoitteeksi näyttää muodostuvan se, että yksittäisen nuoren kohdalla tunnistetaan, onko kysymys ongelmallisesta ja riskiä lisäävästä keskeyttämisestä vai järkevästä ratkaisusta.”*

Syrjäytymistä on lähestytty myös ylisukupolvisena ilmiönä, jolloin on nähty, että esimerkiksi vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmien aiheuttama huono-osaisuus saattaa heijastua myös lasten ja nuorten hyvinvointiin ja sitä kautta esimerkiksi menestymiseen koulussa (Solantaus, Niemelä, Huilaja & Räsänen 2011, 158–168). Samansuuntaisesti syrjäytymistä on lähestytty ennaltaehkäisevän ja varhaisen puuttumisen eetoksen kautta ja nähty syrjäytymisen alkavan jo ennen syntymää (Kajantie, Hovi, Eriksson, Laivuori, Andersson & Räikkönen 2013, 23). Nuorille itselleen syrjäytyminen tarkoittaa Nuorisobarometrin kyselytutkimuksen perusteella tavallisesti yksinäisyyttä, kavereiden puutetta (Nuorisobarometri 2014, 50). Samassa kyselyssä nuorista useampi kuin kaksi kolmesta näki syrjäytymisessä myös jonkin verran omaa valintaa, joka saattaa johtua esimerkiksi siitä, että osa nuorista ei jaa valtakulttuurin arvoja (emt., 50). Nuoret ovat tuoneet esiin myös syrjäytymisen rakenteellisen ulottuvuuden viittaamalla syrjään jäämisen syinä syrjäyttäviin rakenteisiin, kuten TE-toimiston toimintakulttuuriin ja työ- ja koulutuspaikkojen puuttumiseen (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 122).

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkielmani tarkoituksena on tarkastella toisen asteen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten kokemuksia koulutuksen keskeyttämisestä. Tutkielmassani on haastateltu nuoria, joilla on ollut erityisiä vaikeuksia kiinnittyä koulutukseen. Tällä tarkoitan nuoria, jotka ovat keskeyttäneet koulutuksen useita kertoja ja jotka ovat vailla toisen asteen koulutusta ja työpaikkaa. Olen kiinnostunut siitä, millaisia kokemuksia heillä on koulutuksen keskeytymisistä ja mitä kokemuksia nuoret pitävät koulupolun katkeamisen kannalta merkityksellisinä.

Tutkimuskysymykseni oli alun perin yksinkertaisesti seuraava:

1. Millaisia kokemuksia nuorella on koulutuksen keskeyttämisestä?

Tutkimuksen ja haastattelujen edessä kävi selväksi, että haastateltavien nuorten tarinat lähtivät tavallisesti lapsuudesta ja kulkivat monen näköisiä reittejä ja polkuja pitkin erilaisiin suuntiin. Koulutuksen keskeyttäminen, koulun ja työelämän ulkopuolelle joutuminen ja siellä selviytyminen oli jokaisella haastateltavalla oma mutkikas ja monihaarainen ilmiöverkostonsa. Ja toisin kuin esioletukseni pohjalta päätin, tarinoihin kutoutui vahvasti monia muita tekijöitä kuin pelkästään kouluun ja koulunkäyntiin liittyvät seikat. Haastattelujen jälkeen tarkensin näkökulmaani samalla, kun yritin pitää koulutuksen keskeyttämisen sinä ytimenä ja ilmiönä, jota haastattelujen perusteella yritin lähestyä ja ymmärtää.

Analyysin aikana syrjäytymisen käsite tuli mukaan tarkasteluun, ja lisäsin vielä toisen tutkimuskysymyksen:

2. Miten nuorten kokemukset näyttäytyvät syrjäytymisen käsitteen valossa?

Tähän kysymykseen vastaamalla pyrin tarkastelemaan sitä, miten haastateltavieni nuorten kokemukset ovat yhteydessä syrjäytymiseen.

5.TUTKIMUKSEN METODOLOGIA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa

Olen ollut heti tutkielman suunnittelun alkuvaiheesta lähtien kiinnostunut selvittämään toisen asteen koulutuksen keskeyttämisen ilmiötä nuorten näkökulmasta. Halusin kuulla nuoria haastatteleamalla nuorten omia kokemuksia toisen asteen koulutuksen toistuvista keskeytymisistä. Olen kiinnostunut siitä, mitä nuoret itse pitävät merkityksellisenä koulupolun keskeyttämisen kannalta. Lähdin siitä syystä rakentamaan tutkielmani toteutusta fenomenologis-hermeneuttisesta lähtökohdasta, koska kokemus ja merkitys ovat fenomenologisessa ja hermeneuttisessa tutkimuksessa keskeisiä käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 40). Timo Laine (2015, 29–32) esittelee fenomenologista näkökulmaa ja kertoo, että kokemuksellisuus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto. Ihmisyksilön ja maailman vastavuoroista suhdetta tarkastellaan aina kulloisenkin minän suhteina maailmaansa (Laine 2015, 30).

Fenomenologisen tutkimuksen varsinaisena kohteena ovat kokemuksen merkitykset, koska ”*fenomenologinen merkitysteoria perustuu oletukseen, että ihmisen toiminta on, ainakin suurelta intentionaalista, ja että ihmisen suhde todellisuuteen on merkityksellä ladattu*” (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 40). Se tarkoittaa sitä, että kaikki kokemamme merkitsee meille jotakin, ja kun tutkitaan kokemusta, tutkitaan kokemusten merkityssisältöä (Laine 2015, 31). Fenomenologiassa korostetaan yksilön näkökulmaa, koska yksilöt kokevat ja ovat suhteessa maailmaan (Laine 2015, 32). Siitä huolimatta yksittäistä ihmistä haastatteleamalla voi paljastua myös jotakin yleistä, koska saman yhteisön jäsenillä voi olla yhteisiä piirteitä ja tapoja kokea maailma (emt.). Hermeneuttinen traditio on kiinnostunut myös ainutlaatuisuudesta ja ainutkertaisesta, ja fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus pyrkiikin universaalien yleistysten löytämisen sijaan ymmärtämään jonkin tutkittavan ihmisten joukon tai vaikkapa yhden ihmisen sen hetkistä merkitysmaailmaa. (Laine 2015, 32.) Tässä tutkimuksessa tutkittavaan ihmisten joukkoon kuuluu suomalaisia nuoria miehiä ja naisia, joilla on ollut erityisen suuria vaikeuksia pysytellä koulupolulla. Nuoret ovat joko

keskeyttäneet toisen asteen koulutuksen, monesti useita kertoja, tai sitten, kuten yhden nuoren kohdalla, ei ole vielä päässyt edes aloittamaan peruskoulun jälkeistä koulutusta. Kenelläkään haastatelluista nuorista ei ollut vielä toisen asteen koulutusta tai työtä.

Tutkimukseni perustuu fenomenologian periaatteiden mukaisesti aineistolähtöisiin menetelmiin, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimusta ei ohjaa jokin tutkittavaa ilmiötä ennalta raamittava ja analyysiä ohjaava teoreettinen viitekehys. Fenomenologian perinteessä sitä pidetään pikemminkin esteenä toisen alkuperäisen kokemusmaailman ymmärtämisessä. (Laine 2015, 37.) Vaikka syrjäytymisen käsite olikin tutkimukseni taustalla, tutustuttuani aineistolähtöiseen kokemuksen tutkimukseen (esim. Laine 2015; Lehtomaa 2009) lopetin ilmiötä koskevien julkaisujen lukemisen ja keskityin ensi vaiheessa vain haastatteluaineistoni analysointiin. Analyysin ensimmäisen vaiheen jälkeen huomasin, että syrjäytymisen käsitteen paradoksaalisuus (Perttula 2015) sopii tutkimukseeni.

Fenomenologisessa tutkimuksessa on olennaista, että tutkija on tietoinen tutkittavaa ilmiötä koskevista ennakkokäsityksistään (Perttula & Latomaa 2009, 14). Tavoitteena on näiden ennakkokäsitysten sulkeistaminen, millä tarkoitetaan opittujen käsitysten ja asenteiden tunnistamista ja niiden tietoista syrjään siirtämistä (Lehtomaa 2009, 165). Olin työssäni tavannut useita työn ja koulutuksen ulkopuolella eläviä nuoria, ja omat ennakkoajatukseni olivat keskittyneet paljolti koulun, sekä peruskoulun että ammatillisen koulun, mahdollisiin puutteisiin kohdata ja tukea erilaisia oppijoita. Nuoret toivat kuitenkin haastatteluissaan esiin moni-ilmeisemmän maailman, he lähtivät valottamaan elämäntilannettaan ja kokemuksiaan lapsuudesta asti. Haastatteluja tehdessäni ja aineistoa analysoidessani huomasin, että fenomenologinen lähestymistapa oli onnistunut valinta tutkielmani tekoon, muutoin olisi ollut vaara menettää olennaisia näkökulmia nuoren ja koulun suhteesta.

5.2 Tutkimusaineisto ja sen keruu

Timo Laineen (2015, 39) mukaan haastattelu on laaja-alaisin keino lähestyä toisen ihmisen kokemuksellista maailmasuhdetta. Haastattelin yksitellen seitsemää 19–26-vuotiasta nuorta, joista neljä oli miehiä ja kolme naisia. Tutkimusluvan sain kahdelta eteläsuomalaiselta kaupungilta, joiden nimeä en paljasta, koska lupasin säilyttää haastateltavien anonymiteetin. Haastateltavat ilmoittautuivat halukkaaksi tutkimukseen kuntouttavan työtoiminnan

ohjaajan, etsivän nuorisotyöntekijän tai sosiaalityöntekijän kautta. Olin tehnyt pienen esittelyn tutkimuksestani, jota jaoin edellä mainituille työntekijöille nuorille annettavaksi. Kerroin myös työntekijöille, että olen nimenomaan kiinnostunut sellaisten nuorten kokemuksista, joilla on ollut vaikeuksia kiinnittyä koulutusuralle ja joilla ei ollut haastatteluhetkellä toisen asteen koulutusta. Kukaan haastatelluista nuorista ei ollut myöskään työelämässä haastatteluja tehdessäni. En millään lailla valikoinut haastateltavia nuoria, vaan haastattelin jokaista seitsemästä nuoresta, joka ilmoitti halukkuutensa tutkielman tekoon.

Haastattelut on tehty kahtena ajanjaksona. Kaksi haastattelua on tehty jo keväällä 2016, kun aloitin tutkielman teon ensimmäisen kerran. Työ- ja muiden elämän kiireiden vuoksi gradu jäi pitkäksi aikaa sivuun, ja loput haastattelut tein vasta alkuvuodesta 2018. Tein kaikki haastattelut yksilöhaastatteluina. Kysyin luvan nauhoittaa haastattelut, johon kaikki haastateltavat antoivat luvan. Olin laatinut muistiani varten haastattelurungon, jotta tutkimuksen kannalta olennaiset asiat tulisivat käytyä läpi. Pyrin siihen, että haastattelutilanne olisi keskustelunomainen ja hyvin vapaa. Haastattelurungon käyttö osoittautuikin tarpeettomaksi.

Kerroin jokaiselle nuorelle haastattelun alussa tekeväni yliopistoon sosiaalityön pro gradu - tutkielmaa, ja että aiheeni on tarkastella nuorten omia kokemuksia toisen asteen koulutuksen keskeytymisestä. Sen jälkeen en ohjaillut haastattelun kulkua juuri lainkaan. Ajattelin, että nuoren oma kokemus on tässä juuri se, jota halutaan tutkia, enkä olisi vielä haastattelua tehdessäni voinut tietää, mitkä nuoren kokemuksista olisivat olleet tutkimusaiheen kannalta epäolennaisia. Karsinnan tein sitten analyysivaiheessa huolellisen aineistoon tutustumisen jälkeen Laineen (2015, 50) esittämää kokemuksen tutkimuksen rakennetta seuraten. Haastattelin jokaista nuorta yhden kerran, ajallisesti haastattelujen kesto vaihteli hieman yli puolesta tunnista noin puoleentoista tuntiin.

Pyrin luomaan haastatteluille luottamuksellisen ja avoimen ilmapiirin, jotta nuoren olisi mahdollisimman helppo puhua vaikeistakin asioista ennestään tuntemattomalle haastattelijalle. Suurin osa haastatteluista tapahtui erään yhdistyksen kodikkaissa kerhotiloissa. Nuoret halusivat selvästi kertoa omasta elämästään. Litteroin haastattelut sanasta sanaan. Litteroinnista kertyi 57 täyttä sivua tekstiä (Times New Roman 12, riviväli 1,5). Litteroinnin yhteydessä anonymisoin aineiston eli poistin siitä kaikki tunnistetiedot.

Aineistoa olisi kasvattanut ja varmaan myös syventänyt vaikkapa toiseen kertaan tehdyt haastattelut. Käytännössä aikataulujen sopiminen nuorten kanssa oli kuitenkin toisinaan melko haasteellista, ja olen hyvin tyytyväinen saamaani aineistoon, koska nuoret kertoivat hyvin avoimesti ja monipuolisesti kokemuksistaan.

Olen koodannut haastateltavat lyhenteillä H1–H7. Haastattelin tässä tutkimuksessa yhteensä seitsemää nuorta, joista neljä oli miehiä ja kolme naisia. Kuusi nuorista oli haastatteluhetkellä kokonaan työn ja koulutuksen ulkopuolella, yksi nuori oli aloittanut uudet opinnot aikuiskoulutuksena kolmen keskeytyneen opiskeluyrityksen jälkeen. En kuvaa haastateltavien taustatietoja tarkemmin, ettei heitä tunnistettaisi.

6. AINEISTOLÄHTÖINEN ANALYYSI

6.1 Johdatus aineiston analysointiin

Haastatteluaineiston analysointi paljastuikin sitten hankalaksi hahmottaa. Saadakseni koko elämää syleilevään haastatteluaineistooni jonkinlaista systemaattisuutta, tutkin erilaisia tapoja analysoida kokemuksen tutkimista. Lopulta noudatin Timo Laineen (2015, 29–51) esittelemää itselleni selkeää tutkimusrakennetta kokemuksen tutkimuksesta.

Haastatteluaineiston analyysin ensimmäisessä vaiheessa luin huolellisesti ja yksityiskohtaisesti useita kertoja jokaisen haastattelun, jotta saisin jonkinlaisen kokonaiskäsityksen aineistosta. Aineisto oli tässä mielessä haastava, koska nuorten kertomukset polveilivat moneen suuntaan. Toisaalta siinä ilmeni tämänkaltaisen tutkimuksen tekotavan rikkaus ja antoisuus. Koska en halunnut teemoittaa haastattelua liikaa, enkä juurikaan rajannut nuorten kertomusta, aineistosta tuli monipuolinen ja se valottaa toisen asteen koulutuksen keskeytymisen ilmiötä monilta eri puolilta. Ihmisen elämän kokonaisuudessa on vaikea eritellä asioita, mitkä eivät liity toisiinsa, koska ne useimmiten erilaisin verkostoin vaikuttavat yhdessä.

6.2 Analyysi alkoi kuvauksen muodostamisella jokaisesta haastattelusta

Laineen (2015, 42) esityksen mukaisesti aloitin analyysin tekemällä jokaisesta haastattelusta yksilökohtaisen kuvauksen perusteellisen, useaan kertaan tapahtuneen lukemisen jälkeen. Tähän kuvaukseen pyrin saamaan jokaisen haastateltavan kohdalla tutkimuksen kannalta olennaisen ja tutkimuksen piiriin kuuluvaa aineiston. Laine (emt.) huomauttaa, että tähän vaiheeseen on varattava riittävästi aikaa, koska aluksi saattaa pitää itsestäänselvyytenä sitä, mikä on olennaista, vaikka olennaisuus Laineen (2015, 43) mukaan paljastuu tavallisesti vähitellen, kun alamme ymmärtää tutkittavan omaa näkökulmaa ja ilmaisujen merkitystä siinä. Kuvauksista tulikin vielä laajoja, enkä uskaltanut jättää kovin paljon tekstiä pois.

Pyrin tekemään kuvaukset myötäilemällä haastateltavan omaa puhetta ja esittämällä siinä suoria lainauksia, jotta haastateltavan oma ilmaisutapa säilyy ja korostuu. Kuvaus voisi olla

myös kertomuksen muotoinen. Kuvauksessa tavoitteena on kuvata toisen kokemus mahdollisimman alkuperäisesti ja ”*kuvaus myötäilee mahdollisimman tarkasti haastateltavan omaa puhetta*”. (Laine 2015, 42.)

Esitän esimerkkinä katkelmia yhdestä kuvauksesta. Valitsin tähän esimerkkiin nuoren, joka halusi, että hänen kokemuksensa tulisi esille mahdollisimman aitona. Hän koki joutuneensa kärsimään paljon vääryyttä viranomaisten taholta ja halusi kertoa tarinansa ja kokemuksensa muille luettavaksi ja opittavaksi. Olen silti jättänyt tekstistä pois tunnistamista helpottavat tarkat tiedot.

Kuvausesimerkki:

Haastateltava on asunut varhaisvuotensa sisarustensa ja vanhempien kanssa, mutta niistä vuosista hän ei muista mitään. Ensimmäisellä luokalla hänet on sijoitettu sijaisperheeseen, ja eri sijaisperheissä tai laitoksissa hän asui sen jälkeen yläasteen loppuun. Sosiaalityöntekijä ehdotti hänen sijoitustaan pois kotoa äidin väsymisen vuoksi. Isä teki paljon matkatöitä ja äiti vastasi yksin lasten hoidosta. Nuori on edelleen katkera siitä, että juuri hänet erotettiin perheestä, jonne muut sisarukset saivat jäädä:

”Sossu sitte, ku äiti sano et hän ei niinku jaksu, niin se sano että kokeillaan tällee. Sit yhtäkkii niinku mut vaan oli ainoo joka siirrettiin pois, että jos jaksais äiti paremmin. Mun mielest se oli ilkeesti tehty, ja siinä oli viel se, että sillon ku mut sijoitettii ekaa kertaa, niin ne uhkas ettei meidän äiti saa mua enää takas.”

Haastateltavalla on ollut ala-asteella oppimisvaikeuksia. Silloinen asuinkunta ei myöntänyt erityisopettajan palvelua. Haastateltava pitää oppimisvaikeuksia yhtenä syynä sijoitukseen:

”Lukihäiriöt ja muut oli ja niistä tuli ongelmia. Mä olin M:n koulussa niin ei suostuttu hommaamaan erityisopettajia. Et se oli vähän semmosta. Siin siit laitettiin loppupeleis, siinäki oli yks syy miks mä jouduin koulukoteihin. Lukihäiriöt ja noi, oppimisvaikeudet. Oppimisvaikeudet lukee niissä lapuissa.”

Nuorelle oli sosiaalitoimesta kerrottu, että kuudennen luokan suorittamisen jälkeen hän pääsee kotiin käymään yläasteen. Haastateltava suoritti kuudennen luokan mallikkaasti,

mutta hänen sijoitustaan haluttiinkin jatkaa. Haastateltavalle tämä lupauksen pettäminen oli erittäin vaikea paikka eikä hän sillä hetkellä halunnut enää elää.

”Ja sen kävin mallikkaasti sen kutosluokan. Mut silti mut niinku sijoitettiin tonne, mulle sanottiin että mä en pääse pois sieltä, et mä käyn yläasteenki sieltä perämettämästä. Niin sit mä sanoin, et ei mun tarvii täällä elääkään enää.... Että ensin sanotaan et sä käyt vuoden kouluu, sen jälkeen pääset kotiin käymään yläasteen. Ja sitte tulee se, et ...mennään jutteleen sosiaalitoimen kanssa. Noo, sä käyt yläasteen myös tätä kautta.”

Haastateltava sijoitettiin sitten poikakotiin. Poikakodissa oli tiukka kuri, jota pidettiin yllä väkivallalla ja pelottelulla. Laitokseen tulevalle nuorelle tehtiin heti selväksi, että kenellekään ei saa kertoa, mitä laitoksen sisällä tapahtuu. Jos niin tekisi, retket ja muu virkistystoiminta loppuisi. Hänen mielestään laitokseen sijoittaminen tekee lapsesta tai nuoresta rikollisen poikkeuksetta. Aikuisten antamat petetyt lupaukset ovat haastateltavan mielestä siihen syynä:

”Mä en yhtään ihmettele, että monesta mun tuttavapiirissä ketä on ollu laitoksissa, niin kaikki on rikollisia. Joka ikinen. Koska niille luvataan paljo asioita, mut sit ne ei saa sitä.”

”Se opetettiin ensimmäisenä koulukodissa, ettei vasikoida vaikka mitä sattuu. Ja siel oli monta ohjaajaa sua vastaan. Se oli ihan sama, vaikka sä sanoit kelle tahansa tai että toi teki sillee, niin juu, ei täällä mitään sellasta tapahdu. Toi päällikkökin otti yks kerta yhtä kaveria sillai veti käsiraudan käteen ja heitteli pitkin mäkiä...Se määräs se ihminen siel ja pojatki sano, että siit ei vasikoida siit ihmisestä... Ja jos oltais vasikoitu, niin sit ei oltais päässy reissuille ja muille kaikille.”

Haastateltavan mielestä laitoksessa asuminen on muokannut häntä ihmisenä tunnetasolla kylmemmäksi.

”Se on niinku varmaan kylmettänytikin, loppupeleissä. Mutkin oikeestaan loppupeleissä, se koko touhu. Koska, jos ne on mua kohtaan kylmiä, niin mäkin voin olla kylmä. Se muokkaa ihmisen se laitos. Joo sä pääset kouluista ja muista läpi, pidetään kuri, mutta se muokkaa ihmisen niinku tunnetasolla. Täysin.”

Kun haastateltava pääsi koulukodista kotiin, peruskoulu oli suoritettu ja hän haki yhteishaussa logistiikkalinjalle, koska ”johkii piti hakee”. Hän ei kuitenkaan päässyt logistiikkaan, vaan aloitti opinnot metallin koneistuspuolella. Metallipuoli ei kuitenkaan tuntunut omalta alalta ja hän keskeytti opinnot ja aloitti sen jälkeen autoalan. Haastateltava lähti armeijaan kesken autoalan opintojen, mutta myös armeija keskeytyi, minkä jälkeen hän yritti palata takaisin autoalan opintoihin. Hänen ennen armeijaa suorittamiaan opintoja ei hyväksytty ja hän olisi joutunut aloittamaan alusta.

”No silloin piti johkii hakee. Se oli vaan. Ja mä hain logistiikkapuolelle, sit koneistuspuoli ja mikäs se yks oli, en muista. Mut logistiikkapuolelle mä en päässy, silloin ku mä menin tyhmänä törttöille autolla nuorena. Nii sen takii ei päässy. Sit joutu sinne koneistajapuolelle eikä siin pystyny siirto tekee. Mä jouduin oleen siellä sen 8 kk, sit mä lopetin sen.”

”Ja vaihdoin siit autoalalle, ku ei oikeen ollu kiinnostusta koneistusalaan. Sit sen jälkeen keskeyty koulu sen takii autoalalla, kun tota menin inttiin. Sit se intti jäi kesken. Sit menin takasin autoalalle. Ja en saanu mitää hyväkslukuja niin meni saman tien että ei kiinnosta, et loppu niinku kiinnostus saman tien.”

Armeija oli keskeytynyt siihen, että haastateltava ei siedä ”pomotusta”. Hän kertoo, että häntä on määrälty koko ikä, ja täysi-ikäiseksi vartuttuaan häntä ei enää määrältsi.

”Se on, kun ei oikein siedä mitään pomotusta tai sellasta, kun on koko ikänsä pomoteltu tai siis pomotettu, ja sit ku sä oot täysikänen, silloin sä päätät sun asioistas.”

Haastateltava on käyttänyt runsaasti erilaisia päihteitä täysi-ikäiseksi tultuaan. Päihteidenkäyttö on leimannut arkea. Päihteidenkäyttö oli tuttua jo lapsuudesta, ja oma käyttö alkoi vaivihkaa kaverien kanssa.

”No se [aika koulujen keskeytyessä] meni päihteisiin ja muihin. Juu. Meni niinkun kaikkee oikeestaan. Mä saatoin istua niinku kotona ja miettiä asioita, menneisyyden asioita ja muuta, tuijotella ikkunasta pihalle. Välillä joku kaveri kävi siinä, istu hetken aikaa ja kysy multa lähenks mä jonnekii ja mä sanoin että en. Kattelin vaa ikkunasta pihalle ja kävin välillä kaupassa.”

”Ja olihan siin muutama vuosi sillai, että ei oikein muista asioita... Niin kyllä siitä on pieni jälki vieläkkii jääny, noista huumeista ja muusta, et joku kyttää.”

Nyt kun haastateltava on ollut ilman päihteitä, hän on alkanut miettiä tulevaisuuttaan. Hän on hakenut koulutukseen uudelle paikkakunnalle alalle, joka häntä kiinnostaa, ja pyrkii saamaan uuden alun. Suunnitelmia haittaa kuitenkin epäusko niiden onnistumiseen, haastateltavan on vaikea kuvitella itseään ”työssäkävien normaalien ” ihmisten joukkoon. Hän ei koe kuuluvansa siihen. Haastateltava ei luota enää viranomaisiin:

”Ei normalisoitua pysty kauheen helposti... Se on just se ettei kuulu noi alkoholit ynnä muut, kävis koulut, menis normaaliin töihin, teksi kaikki niinku normaalisti. Mitä muut ihmiset tekee, mut välillä se on tosi hankalaa. Se vaan, jossain vaiheessa se vaan tuntuu et jarru lyö päälle. Et ei tää oo mua varten tää homma.”

”Mähän olin sanonu, sanoin Ohjaamoonkii, et mä en tu tänne. Et ku tääl on sosiaalityöntekijöitä ja muita. Et mä en tu. Mä en siedä niitä ihmisiä.”

Kun olin tehnyt jokaisesta haastateltavasta kuvauksen, jatkoin aineiston analyysiä jäsentämällä kuvauksesta havaitut merkitykset merkityskokonaisuuksiksi.

6.3 Ilmiön ”toisen asteen koulutuksen keskeytyminen” merkityskokonaisuuksien jäsentäminen

Kuvauksen tekemisen jälkeen pyrin etsimään jokaisesta haastattelusta erikseen merkityksen sisältävät yksiköt pitämällä mielessäni tutkimuskysymyksen ja ilmiö, jota olin tutkimassa. Merkityksen sisältävät yksiköt taas pyrin jäsentämään samaan merkityskokonaisuuteen. Tässä vaiheessa on olennaista, että mikään tutkimuskysymysten kannalta oleellinen aineisto ei jäisi pois seuraavista analyysivaiheista. Laineen (2015, 43) sanoin, pyrin jäsentämään merkitysten virran eri aspekteiksi, merkityskokonaisuuksiksi, kuvaamaan ilmiötä mahdollisimman monilta eri puolilta. Näitä merkityskokonaisuuksia voidaan kutsua myös sisältöalueiksi, joihin merkityksen sisältävät yksiköt on jäsenetty. Haastatteluissa tulikin

ilmi monenlaisia merkityksiä ja monenlaisia merkitysten välisiä yhteyksiä. Oli haasteellista pitää huolta siitä, että ilmiön kannalta olennaisia merkityksiä ei jää pois analyysistä, mutta toisaalta oli vaikea rajata mitään merkityksiä pois, koska ne tuntuivat aina liittyvän toisiinsa jollakin suoralla tai epäsuoralla tavalla. Merkitysten jäsentämisen merkityskokonaisuuksiksi tein yksilökohtaisesti jokaiselle haastattelulle. Käytännössä tämä jäsentäminen tapahtui niin, että luin haastatteluaineistoja yhä uudelleen toivoen, että olisin nähnyt Laineen (2015, 43) mainitseman intuition tavoin merkitysten väliset yhteydet. Minusta tuntuu, että tästä moninaisesta aineistosta olisi hyvin voinut löytää erilaisia merkitysyksikköjä ja jäsentää ne sitten eri merkityskokonaisuuksiksi lukuisilla muillakin tavoilla kuin itse tein. Wertz (1985, 165) selostaa fenomenologisen analyysin esimerkissään, että jokainen tutkija tekee tämän vaiheen eri tavoin, ja merkitysyksiköt ovatkin merkitysyksiköitä tutkijalle (*meaning-units-for-the researcher*).

Haastatteluaineiston lukemisen ja kuvauksen tekemisen aikana olin samalla jäsentänyt aineistoa merkityskokonaisuuksiksi. Aineistosta hahmottui esiin seuraavat merkityskokonaisuudet, joiden alle merkitysyksiköt jäsensin:

1. Kokemukset lapsuuden kasvuympäristöstä
2. Kokemukset itsestä oppijana
3. Kokemukset itsestä koulun jäsenenä (kohdissa 2. ja 3. on tarvittaessa eroteltu kokemukset ala-asteella, yläasteella ja toisen asteen oppilaitoksessa)
4. Kokemukset elämänhallinnasta ja arjen sujumisesta

Seuraavassa esitän esimerkin siitä, miten olen jäsentänyt haastatteluaineistoa merkityksen sisältäviksi yksiköiksi. Olen liittänyt merkityksen sisältävät yksiköt eri merkityskokonaisuuksien alle. Haastateltavien alkuperäinen puhe on esitetty kursiivilla. Koska seuraavassa vaiheessa Laineen (2015, 50) mukaan merkityskokonaisuuksien sisältö esitetään tutkijan kielellä, olen kirjoittanut kunkin merkityksen sisältävän yksikön perään tutkijan kielelle muunnetun tekstin. Esitän jäljempänä esimerkkinä merkityskokonaisuuksien alle liittämiäni otteita eri haastateltavilta.

Kokemukset lapsuuden kasvuympäristöstä:

”Ero oli, kun olin neljä tai viisivuotias, että on siitä aikaa. ”Kyl se sillee et miten asiat lähti siitä jatkuun, niin siinä se vaikutti tosi paljon. Kun äiti alkoholisoitu ja mä asuin sen kanssa, niin se oli aika rankkaa senikäiselle... meni sitte vähä ranttaliks äidillä ja. Onneks siellä asu kaikki äidin sukulaiset, niin mä pääsin sitte aina sinne menee. Kyl mä omatoimisest kävelin välillä yksin keskellä yötä sieltä semmotteen kilometrin. Olin siinä viiden-kuuden välissä...ku mun isä sai sitte kuulla tästä äidin touhusta, niin se sitte teki tän, sossujen kautta se, että mä sit pääsin muuttaa isälle.” (H5) Haastateltavan vanhemmat erosivat hänen ollessaan neljä–viisivuotias. Haastateltava asui sen jälkeen äidillään, joka alkoholisoitui. Haastateltava muistaa, miten hän käveli yöllä sukulaisilleen noin kilometrin matkan, kun äiti joi liikaa. Isän kuultua tilanteesta isä sosiaalityöntekijöiden kanssa yhteistyössä järjesti asian niin, että haastateltava muutti isän luokse.

Kokemukset itsestä oppijana:

”Mulla ittellä on ollu vähä se ongelma koulun kans, että mä en oo mikkää oikein opiskelija ollu ikinä, että en tykkää koulun penkillä olla. Kun mulla on ollu niin paljon vaikeuksia näitten koulujen kanssa... Mä olin siis erityisluokalla aina. Se oli kun mä en pystyny keskittymään tuolla, siis keskittyminen mulla on ollu aina. Mä en ollu kauheen rauhallinen koulussa ainakaan, mä juoksin paikasta toiseen koko ajan käytävillä ja tämmöstä siis. En mä kauheen hyvin juu pysyny luokassa. Mulla oli varmaan ADHD silloin... No mä mietin kyllä että oisko mulla ehkä toi dysleksia. Se saattaa olla yks. Koska mä en oo koskaan oikein tykänny lukee paperilta tekstiä”. (H1) Haastateltavalla on kuva itsestään huonona opiskelijana eikä hän ole viihtynyt koulussa koskaan. Hän on ollut aina erityisluokalla ja hänellä on ollut keskittymisvaikeuksia. Hänen on myös ollut aina vaikea lukea tekstiä paperilta. Hän epäilee, että hänellä olisi ollut silloin ADHD, ja hän on pohtinut, että hänellä saattaisi olla myös dysleksia.

”Mä oon ite niin sosiaalinen että ku pienikin hiljaisuus tulee niin mä alan jutteleen. Ja sit multa kiellettiin se mikä autto mua et mä pistin napin korvaan ja sain kuunnella musiikkia niin mä keskityin paljo paremmin matikan tehtäviin. Mutta se kiellettiin multa koska – en tiedä miks... Siis on mulla aivan varmasti, mä en tiiä oppimisvaikeudesta, mut se keskittymishäiriö justinsa... Tällästä pientä tyhmää nipottamista. Jos siit on hyötyä

oppilaalle niin miks se pitää kieltää. Vitosella [matematiikan arvosana], hyvä että pääsi koulusta pois.” (H3) Haastateltava ei kyennyt keskittymään luokassa. Musiikin kuuntelu korvanapilla olisi auttanut keskittymistä, mutta opettaja ei sallinut sitä. Hän sai matematiikasta viitosen peruskoulun päättötodistukseen.

Kokemukset itsestä koulun jäsenenä:

”Ala-asteella ei hirveen hyviä muistoi, mua kiusattiin tosi paljon. Yläasteelta hyviä muistoja, kun se kiusaaminen kääntyi niin että mä kiusasin. Ja sitte ysillä alko ollee sillee, ettei kiusannu enää ketään ja vähän niinku löysin sen oman itteni. Löysin hyvät ystävät.” (H3) Haastateltavalla on huonoja muistoja peruskoulun ala-asteelta, koska häntä kiusattiin siellä paljon. Yläasteella asetelma muuttui, nyt kiusatusta tulikin kiusaaja. Yläasteen viimeisellä luokalla haastateltava kertoo löytäneensä itsensä ja hyvät ystävät, ja kiusaaminen loppui.

”Siinä meni varmaan puoli vuotta siinä ykkösluokalla ja sit mua alettiin kiusaamaan, ja se oli niinkun siis fyysistä, niinkun näillä alemmilla luokilla. Ja sitten kun menttiin tonne vitoskutosluokalle ja siitä eteenpäin, niin se alko mennä myös henkiseksi ja sitä kesti siis ysiluokan puoleenväliin, kunnes mä ärähdin niin pahasti kiusaajille, että tota ne niinku lopetti sen kerrasta. Mulla meni se yhdeksän vuotta siinä kerätä itteeni, että uskalsin sanoo mitään... Oli mulla tosi paljo poissaoloja, varsinkin yläasteella. Ja sitte ku alko enemmän kuormittaa henkisesti ja alko aattelee niitä asioita että mitä ne ihmiset sanoo, ja kun siin on muutenkii se murrosikä päällä, niin ottaa vielä kovemmin tunteisiin, ja näin. Sit mä aina teeskentelin olevani kipee ja lähin kesken päivän koulusta .” (H5) Haastateltavaa alettiin kiusata heti ensimmäisellä luokalla. Se oli alemmilla luokilla fyysistä, mutta mukaan tuli ala-asteen lopulla myös henkinen kiusaaminen. Tätä kesti yhdeksännelle luokalle asti, eli käytännössä koko peruskoulun ajan. Kiusaaminen loppui vasta, kun haastateltava sai rohkeutta riittävän paljon ja suuttui kiusaajalleen. Kiusaamisen vuoksi haastateltava oli paljon pois koulusta.

”...mut ku mä oon ollu aina vähä ylipainonen, niin sit joskus sai niinku kuulla siitä. Niinku yläasteella. Niinku ehkä kerran elämässä. Mut sit se ykskin kerta oli liikaa. Ja mä rupesin

vaan liikaa vertailee itteeni muihin ja kaikkee. Ja sit rupes tulee sellain kauhee. Ja sit aina kun tuntu et ei onnistu missää. Niin sit se vaan alko. En mä oikein muista, se on jotenkii hämää se aika siin yläasteella. Yläasteen paperit on huonot, että ei niillä kauheesti mihinkään päästä.” (H7) Haastateltava kertoo, että hänen painostaan oli huomautettu yläasteella, mikä johti vertailemaan itseä muiden kanssa ja itsetunnon laskuun. Koulu alkoi mennä huonosti, ja haastateltava tunsi, että hän ei onnistu missään.

Kokemukset toiseen asteen oppilaitoksesta:

”Kokkipuolelle hain, kun en yhtään tienny. Ja sit kaverit haki sinne nii sit mä vaan hain kans... Se oli sitäkin, että kun pitää hakea jonnekin. Kun mä sen lopetin, niin mä ajattelin, et ei oo yhtään mun juttu, mut en mä keksiny muutakaa, niin sit mä aattelin et kai se ois se helpoin. Et pakko tehdä jotain, mut ei se sit vaan ollu ollenkaan mun juttu. En mä tiedä, se ei vaan yhtään niinku kiinnosta mua. Se että istuu siellä keittiössä ja sit se, kun mulla on kauhee ihmiskammo, niin sit oli tosi vaikeeta olla siellä, niinku ihmisten kaa.” (H7) Haastateltava oli hakenut ravintola- ja cateringalan opintoihin, koska kavereita haki sinne ja koska nuori tunsi, että jonnekin piti hakea. Ala ei tuntunut lainkaan omalta ja hän keskeytti opinnot. Hän aloitti samat opinnot kuitenkin uudelleen, koska ei löytänyt muutakaan vaihtoehtoa ja koki, että on pakko tehdä jotakin. Hän koki edelleen alan sopivan hänelle huonosti ja hän keskeytti opinnot toisen kerran. Opintoja vaikeutti myös sosiaalisten tilanteiden pelko.

”Kyllä mä olin tuolla, mulla oli todella lyhyt jakso ku mä kävin tossa [erityisoppilaitos]. Niin mä kävin siellä olikse joku LVI-ala tai joku tämmönen... Se olis ollu pelkästään tota työssäoppimista. Niinku 5 päivää viikossa niinku työssäoppimista. Ettei yhtään koulussa lähipäiviä. Mut siinä oli vaan se ongelma, että kukaan ei huolinu mua niinku työkokeiluun. Niin se vähän niinku kaatu siihen sitten. Mä kyllä soitin sellaseen seitsemääntoista paikkaan, no en mää niin moneen, ehkä viiteen paikkaan soitin. Ja mikään ei huolinu. Se koulutus siis järjestettiin mut siellä ei kukaan huolehtinu.” (H1) Haastateltava meni opiskelemaan ammatilliseen erityisoppilaitokseen muistaakseen LVI-alaa. Opintojen oli tarkoitus edetä työpaikalla oppimalla. Sitä varten hänen olisi pitänyt itse hankkia työkokeilupaiikka, jossa oppimisen oli tarkoitus tapahtua. Hän soitti useampaan työpaikkaan, mutta ei saanut työkokeilupaiikkaa. Hän kokee, että kukaan ei huolinut häntä. Opiskelu päättyi siihen.

Kokemukset elämänhallinnasta ja arjen sujumisesta:

”No, siinä alko sit, kun mä kuustoista täytin ja siinä seittemäätoista lähenin, niin alko päihteet olla mukana ja rikokset alko olee mukana. Ja pahoinpitelyitä tuli ja syytteitä paljo... Mä myin huumeita, paljo myin, olin aika isossa kierteessä silloin. Oli päivittäistä tappelua, et se oli arkea sellast, et aamulla nousi ylös ja kouluun meni ja saatto lähtee kesken päivän, ku tuli soitto, että siirrä paketti paikasta A paikkaan B. Se oli sellasta jokapäivästä touhua.”

(H4) Haastateltava kertoo aloittaneensa huumeiden käytön 16-vuotiaana. Mukaan tulivat rikokset, ja hän myös myi itse huumeita. Hän saattoi lähteä kesken koulupäivän viemään huumeita, kun käsky siihen tuli. Huumeet hallitsivat arkea.

”Se alko niinku siitä kun tota joutu luokkaan ja tutustu näihin muihin, ja melkein kaikil oli jotain päihdeongelmaa. sit ite lähti kans niinku. Lähti niinku koulupäivän jälkeen ryyppäämään ja tämmöstä. Se vei ja sit ku mulla ei ollu kavereita, niin se oli sit vähän niinku, se tuntu niin kivalta sitte ku oli kavereita. Ku ne jäi [paikkakunnan nimi]. Päihteet oli sit se ongelma, miks se koulu sit pitkitty. Aina yritti, et menis kouluun ja alotti sen, mut sitte se jäi. Se oli sellasta teiniryyppäämistä ja kokeiluu. Siit tulee niinku elämäntapa.” (H2)

Haastateltava kertoo, että paikkakunnan vaihdon jälkeen hän tutustui uudella luokalla kavereihin, jotka käyttivät päihteitä. Hänestä oli mukavaa, että hän sai kavereita, ja hän lähti näiden kanssa koulupäivän jälkeen juomaan. Hän yritti aloittaa koulunkäynnin useitakin kertoja, mutta päihteistä tuli elämäntapa ja peruskoulun yläaste jäi kesken.

Kun olin jakanut kunkin haastatteluaineiston näihin merkityskokonaisuuksiin, toivoin näiden eri merkityskokonaisuuksien kuvaavan tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti eri aspekteista. Seuraavassa tutkimuksen vaiheessa nämä merkityskokonaisuudet tuodaan yhteen, jotta ilmiön kokonaisrakenne tulisi esiin. Tämä käsittely muodostaa tulosluvun. Ennen tuloslukua pohdin vielä tutkimukseni eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä näkökohtia.

6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisiin näkökulmiin kuuluu hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistusten mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150). Siihen kuuluu yleisen rehellisyyden, huolellisuuden ja tarkkuuden noudattaminen tutkimuksen teon eri vaiheissa. Myös avoimuuden noudattaminen tutkimustulosten julkaisussa ja muiden tutkijoiden työn huomioiminen ja sille arvon antaminen kuuluvat hyvään tieteelliseen käytäntöön. Olen pyrkinyt omassa tutkielmassani pitämään hyvän tieteellisen käytännön ohjeistuksen mielessäni.

Tutkimuskohteeni ovat koulun keskeyttäneet ja toisen asteen koulutusta vailla olevat nuoret. Työssäni olen kohdannut nuoria, jotka ovat keskeyttäneet koulutuksen ja jotka ovat ammatillista tutkintoa vailla. Haastatteluja tehdessäni oli tärkeää, että unohtaisin työtehtäväni monialaisen yhteispalvelun sosiaalityöntekijänä ja kohtasin haastattelemani nuoret ilman ennako-oletuksia, ei-tietäjän asemassa. Olen haastatellut seitsemää nuorta, joilta pyysin allekirjoitetun suostumuksen haastatteluun ja haastatteluaineiston käyttämiseen tutkielmassani. Lupasin säilyttää haastateltavien anonymiteetin, joten en ole kirjoittanut haastateltavien nimiä minnekään vaan koodasin haastateltavat heti anonymiteetin häivyttävällä koodilla. Litteroidusta tekstistä ei ilmene nimiä eikä muita tunnistetietoja. Tutkielman hyväksymisen jälkeen aineisto hävitetään.

Koska nuoret toivat itse esiin toiveensa saada kertoa tarinansa ja tuoda kokemuksensa esiin, kunnioitan tätä toivetta ja käytän paljon suoria haastattelulainauksia, toki perustellusti tarkoituksenmukaisissa asiayhteyksissä. Nuorten toiveiden mukainen toiminta lisää tutkimuksen eettisyyttä. Kun nuoret kertoivat muista henkilöistä, heidän tunnistetietonsa eivät tule missään yhteydessä esille. Tunnistettavien tietojen poistamisen lisäksi en ole muuttanut haastattelutekstistä mitään, vaan esitän ne sellaisina kuin ne on minulle kerrottu. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen haastattelutilanteessa ja haastatteluaineiston käytössä on ollut ensiarvoisen tärkeää. Jos nuori vaikutti ahdistuneelta jonkin asian tiimoilta, muistutin että hänen ei tarvitse kertoa mitään sellaista mitä ei tahdo, ja että hän voi keskeyttää haastattelun milloin haluaa. Olen tutustunut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeeseen 2019 ”Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa”.

Minulla ei ollut kytköksiä nuoriin, kerroin heille riittävästi tietoa tutkimuksesta ja kerroin lisäksi mitä tietoja heistä käytetään, ja että tietoja käytetään ainoastaan tähän opinnäytetyöhöni. Haastateltavat nuoret eivät olleet omia asiakkaitani. Tutkimuksen eettisyyttä lisää myös se, että nuoret saivat vapaasti kertoa kokemuksiaan ilman, että olisin yrittänyt saada heidät noudattamaan haastattelurunkoani. Halusin pikemminkin kuulla nuoria kuin haastatella heitä. Esitän joka tapauksessa liitteenä (liite 1) ennen haastatteluja kirjoittamani haastattelurungon, vaikka se toimikin lähinnä muistilistana itselleni. Haastatteluissa tämä haastattelurunko jäi taka-alalle.

Syrjäytymisen paradoksaalinen käsite (Perttula 2015) sopii myös eettisesti tutkimukseeni, koska puhe NEET-nuorista pitää heitä ikään kuin syrjässä ja näkee heidät erilaisten aktivoivien ja ”reipastavien” toimenpiteiden kohteena. Sen sijaan nuorten kokemusten perusteella heidän kokemuksensa ovat hyvin haasteellisia, eikä työ tai koulutus ole välttämättä lainkaan se tekijä, joka ensi sijaisesti kohentaa nuoren hyvinvointia, usein saattaa käydä päin vastoin. Tuen tarpeet ovat syvemmällä ja muualla.

Olen pyrkinyt lisäämään tutkimuksen luotettavuutta myös siten, että kerron avoimesti omista ratkaisuihini ja valinnoistani läpi tutkielman, erityisesti analyysivaiheessa. Tutkimuksen virhelähteitä voi olla myös se, vastaako haastateltavan ilmaus hänen kokemustaan (Latomaa 2009, 78). Tähän olen yrittänyt vaikuttaa luomalla haastattelutilanteesta mahdollisimman luontevan ja ilmapiiristä luotettavan ja kotoisan. Myös haastattelijan kyky kuulla, antaa tilaa ja vastaanottaa haastateltavan puhe vaikuttaa tutkimukseen. Samoin tutkimuksen onnistumiseen vaikuttaa tutkittavan kyky ja halu kokemuksiansa ilmaisemiseen. (Latomaa 2009, 80.) Tätä virhemahdollisuutta pienensi haastateltavien nuorten oma halu osallistua tutkimukseen sekä haastateltavien riittävän hyvä informointi tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta.

7. TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa kuvaan edellä kuvatulla analyysilläni saadut tutkimuksen tulokset. Tarkastelin tutkimuksessani myös sitä, löytyykö haastateltujen kokemuksista yhteisiä piirteitä. Nimeän tutkimustulokset analyysin perusteella löytyneiden yhteisten merkityskokonaisuuksien perusteella. Analyysissä hahmottui esiin kolme pääluokkaa: lapsuudenaikainen kuormitus, itseluottamuksen mureneminen kouluajan vastoinikäymisissä sekä myöhemmät elämänhallinnan vaikeudet. Seuraavaksi kuvaan kaikki merkityskokonaisuudet. Otan mukaan paljon aineistolainauksia, koska lupasin nuorille tuoda mukaan heidän ääntään, vaikka ne liittyvätkin samaan asiaan.

7.1 Lapsuusajan suuret muutokset ja menetykset

Kaikki nuoret kertoivat kokemuksiaan lapsuudesta, osa lyhyesti mainiten ja osa seikkaperäisesti ja yksityiskohtaisesti kokemuksiaan kuvaillen. Kokemuksiin liittyi paljon surua, murhetta ja turvattomuutta. Ja merkille pantavaa oli, että kukaan ei nostanut esiin myönteisiä kokemuksia lapsuudestaan. Jokainen nuori oli joutunut kohtaamaan lapsena suuria muutoksia ja hyvinkin raskaita menetyksiä. Nuoret olivat kokeneet lapsuusiässä joko vanhempien avioeron, toisen vanhemman kuoleman tai huostaanoton tai useampia näistä. Yksi nuori oli elänyt lapsuuden ja nuoruuden ilman tietoa toisesta vanhemmasta. Vanhempien avioeroon liittyi kaikilla nuorilla eron lisäksi muita kuormittavia tekijöitä, kuten vanhempien kuolemaa tai vanhempien päihteiden käyttöä. Seuraavassa esitän tästä esimerkkinä jokaisen nuoren lapsuudenkokemuksista yhden katkelman:

”Vanhemmat ei koskaan ollu yhdessä mun aikana, että mä näin vasta isää ekä kerran kun mä olin neljätoistavuotias. Että äiti kielsi näkemästä sitä ennen. Mä en osaa sanoo et minkä takii äiti kielsi. Mä en yhtää osa sanoo. En mä oikeen koskaan kaivannu sitä mut se tietysti. Se on vähä vaikee tilanne sannoo, ku ei mulla oikee koskaa ollu sellasta isähahmoo muuta ku, no isäpuoli nyt oli vähä semmonen ku ei oikeen tykänny koskaa.” (H1)

”No ei, et iskällä oli silloin oma vaihe meneillään, ja sit ku mä jouduin laitokseen niin äiti muutti toiselle puolelle Suomee, ei ollu sit lomapaikkaakaan. Mä olin sit mummon luona viikonloppusin. Välit äidin kanssa oli tosi huonot, ja se vaikutti tietenki siihen motivaatioon, ku ei ollu oikein mitään semmosta tasapainoo.” (H2)

”Äiti ja faija eros ja sit me muutettii ja siin oli jo hirvee semmonen. Just faija ja äiti meni semmosta riitelyvaihetta ja sit ku oli just viiden-kuuden vanha, niin ymmärsi vähän. Faija on ihan täys juoppo, mä en oo nähny sitä kahteen tai kolmeen vuoteen. Äitin ja isoveljen kanssa on todella hyvät välit. Mutta sitte ... mä... mä vihaan isää.” (H3)

”No se oli vähän outo tilanne, kun tiedätsä äiti oli kuollu kuukaus sitten ja yhtäkkiä pienestä kaupungista isoon kaupunkiin. Iso muutos siinä niin... Kuoli syöpään ja sit mä muutin mun isän luokse. Iskä tuli hakee mut täältä. Ja mä muutin sit isälle, niin mä kävin siellä sen seiskan, kasin ja ysin”. (H4)

”Kun äiti alkoholisoitu ja mä asuin sen kanssa, niin se oli aika rankkaa senikäselä. Siinä vaihees ei ollu sisaruksia, et äitillä on musta vaan nuorempia. Ja tota me muutettiin tonne kuudensadan kilometrin päähän tonne pohjoseen, ja siellä meni sitte vähä ranttaliks äidillä ja. Onneks siellä asu kaikki äidin sukulaiset, niin mä pääsin sitte aina sinne menee. Kyl mä omatoimisest kävelin välillä yksin keskellä yötä sieltä semmotteen kilometrin. Olin siinä viiden-kuuden välissä.” (H5)

”Sit yhtäkkii niinku mut vaan oli ainoo joka siirrettiin pois, että jos jaksais äiti paremmin. Mun mielest se oli ilkeesti tehty, ja siinä oli viel se, että sillon ku mut sijoitettii ekaa kertaa, niin ne uhkas ettei meidän äiti saa mua enää takas.” (H6)

”Oon ollu aina äitin kaa kaksin. Silloin ihan vauvana äiti ja isä oli yhdessä mut sit ne eros ja mä oon ollu äidin kaa kaksin. Sit isä kuoli ku mä olin kaheksan.” (H7)

Jokainen nuori on kokenut lapsuudenperheessään raskaita kuormittavia tapahtumia, menetyksiä ja muutoksia. Ja vaikka en ollenkaan painottanut haastattelussa lapsuuden olosuhteita, eroja tai vanhempien määrää tai sukupuolta, nuoret toivat itse lapsuudenaikaiset

kokemuksensa haastattelussa esiin, tavallisesti haastattelun alkuvaiheessa ikään kuin elämänpolkunsä lähtökohtina. He myös itse saattoivat peilata omien vaikeuksiensa alkusyitä lapsuusajan vaikeuksiin, kuten seuraavassa aineistolainauksessa tulee esille:

”No siis, me ollaan noitten mun lääkäreitten ja psykiatrien kanssa ajateltu sillee, että se on varmaa ollu mulla siitä asti ku mä silloin isälle muutin. Silloin viiden vanhana. Kun mulla oli sellasia, tai mul on vieläkin pakkoajatuksia. Siis semmosia, että mä tyyliin kuolen, jos mä en tee jotain”. (H5)

Nuorten kokemuksiin liittyi hylkäämisen tunteita, turvattomuutta, jatkuvuuden puutetta. Nuorten kasvuoloihin liittyi syrjäytymisen riskiä lisääviä tekijöitä, joista aineistossa painottuivat psykologiset ja sosiaaliset tekijät. Perheitä kohdanneet taloudelliset riskitekijät todennäköisesti välittyivät lapsiin juuri näiden psykologisten ja sosiaalisten tekijöiden kautta.

Aikaisempien tutkimusten perusteella lasten hyvinvointi riippuu perheen sisäisistä ja ulkoisista voimavaroista, siitä miten perhe voi yhteiskunnassa ja miten lapsi voi itse perheessä (esimerkiksi Forssén, Laine & Tähtinen, 2002, 81–83). Lapset ja nuoret reagoivat perheiden pahoinvointiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin eri tavoin, esimerkiksi keskittymisen vaikeuksilla tai mielenterveysongelmilla (Kuronen 2010). Tutkimuksissa on saatu viitteitä, että turvaton kasvuympäristö voi lisätä lapsen ja nuoren syrjäytymisen riskiä aikuisuudessa, ja riskiä vielä lisäävät perheen toimeentulo-ongelmat, vanhempien matala koulutustaso, työttömyys, päihteiden käyttö tai mielenterveysongelmat (Lämsä 2009, Kuronen 2010).

Lapsen kehitykseen vaikuttavat monenlaiset yksilölliset tapahtumat ja perheen omat voimavarat (Forssén ym. 2002, 87). Esimerkiksi stressiä mitataan kysymällä ihmiseltä, millaisia muutoksia hänen elämässään on tapahtunut tiettyä ajanjaksona (Sandberg 2000). Vaikka lapsuusiän kehitykseen kuuluukin muutos, tiettyjen tapahtumien, kuten hylätyksi tulemisen tai vanhempien avioeron, on todettu vaikuttavan epäsuotuisasti lapsen kehitykseen. Toistuvat erot ovat lapsen stressin lähteitä, ja stressin vaikutusta lisää vanhemman kuolema. (Sandberg 2000.)

Yhtenä lapsen ja nuoren syrjäytymisen riskitekijöinä on mainittu myös vanhempien epävakaa työmarkkina-asema ja sosiaalisen tuen puutteet perheessä (Lämsä 2009, 219). Omassa tutkimuksessani vanhempien työmarkkina-asema ei noussut nuorten kertomuksissa erityisen merkitykselliseksi tekijäksi. Nuoret eivät itse nostaneet asiaa esille, ja kysyttäessä vain yksi nuori kertoi, että hänellä ei ollut lainkaan kokemusta vanhemman työssäkäynnistä. Muiden nuorten kohdalla ainakin jommallakummalla vanhemmalla oli ammatti ja työ. Joka tapauksessa jokaisella nuorella oli raskaita stressaavia kokemuksia lapsuudessaan.

7.2 Peruskoulu epäonnistumisten näyttämönä

7.2.1 Kun oppimisvaikeudet jäävät tunnistamatta

Tarkkaavuuden ja aktiivisuuden häiriöiden tiedetään vaikeuttavan opiskelua ja hankaloittavan tarkkuutta vaativiin, yksitoikkoiisiin ja rutiininomaisiin tehtäviin keskittymistä. Kun tarkkaavuuden vaikeudet ovat hyvin suuria, puhutaan aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä eli ADHD:stä. Sille on ominaista jatkuva tarkkaamattomuus, yliaktiivisuus ja impulsiivisuus. Oireet vaihtelevat eri yksilöillä. Toisilla voi ilmetä vain tarkkaavuuteen liittyviä ongelmia ja toisilla yliaktiivisuus ja impulsiivisuus ovat korostuneita. Joillakin ilmenee kaikkia ADHD:n oireita. (Huttunen 2017, Terveyskirjasto.fi.) Jos lapsella tai nuorella esiintyy tarkkaavuuden häiriötä, koulunkäynti on erityisen vaikeaa. On melko tavallista, että tarkkaavuuden häiriöt jäävät lapsena diagnosoimatta, ja ongelmat kuitataan vaikkapa huonoksi käytökseksi, tottelemattomuudeksi tai laiskuudeksi. Diagnoosin saaminen on itsekuvan ja itsetunnon kannalta tärkeää. (Huttunen 2017, Terveyskirjasto.fi.)

Haastatelluista seitsemästä nuoresta neljä kertoi oppimisen tai keskittymisen vaikeuksista. Kolmella nuorella on diagnosoitu ADD tai ADHD, kahden kohdalla diagnosointi tapahtui aikuisiällä, ja vain yhdellä lapsena heti koulutaipaleen alussa. Kahdella nuorella koko peruskoulu-aika ja sen jälkeiset opiskeluyritykset toisen asteen oppilaitoksessa olivat olleet haasteellisia keskittymisen vaikeuksien vuoksi, mutta he eivät olleet saaneet tilanteeseensa apua, kuten seuraavassa toisen nuoren aineisto-otteesta tulee esille:

”Se oli kun mä en pystyny keskittymään tuolla, siis keskittyminen mulla on ollu aina... meidän äiti ainaki sano sillai, että se koitti saada mut ADHD ja ADD -tutkimuksiin, mutta ei päästetty kuulemma. Jostain syystä, siis mä en todellakaan tiedä, et lääkäri sano että ei tarvi mennä semmosein...Mä en ollu kauheen rauhallinen koulussa ainakaan, mä juoksin paikasta toiseen koko ajan käytävillä ja tämmöstä siis. En mä kauheen hyvin juu pysyny luokassa. Mulla oli varmaan ADHD silloin.” (H1)

Nuoret kuvaavat keskittymisen vaikeuksia, mahdottomuutta pysyä paikoillaan ja keskittyä tekemään tehtäviä. Sellainen saatetaan tulkita väärin esimerkiksi häiriökäyttäytymiseksi. Nuoret kuvasivat myös epäonnistumisen kokemuksia. Oppimisvaikeudet voivat vaikuttaa oppilaan käsitykseen itsestä ja omista kyvyistä ja saattaa syntyä itseään ruokkiva epäonnistumisten kehä. Oppimisvaikeudet myötävaikuttavat siihen, että lapselle muodostuu koulusta kielteinen kuva, ja synnyttävät epäonnistumisten pelkoa, mikä edelleen vaikeuttaa koulunkäyntiä ja yrittämistä. (Nurmi 2011, 30–31.) Myös tutkimukset osoittavat, että oppimisvaikeudet ovat yksi tekijä, joka ennustaa toisen asteen koulutuksen puuttumista (emt).

ADHD/ADD:hen on saatavana lääkitys, ja sen saaminen näyttäytyi hyvin merkityksellisenä aineistossani. Jokainen nuori, joka kertoi keskittymisen vaikeuksistaan koulussa, kertoi lääkityksen auttaneen häntä. He kertoivat havainneensa merkittävän muutoksen keskittymiskyvyssään lääkkeen aloittamisen jälkeen, kuten seuraavista aineistolainauksista tulee esille:

”Mä alotin siellä sit sen ykkösluokan. Mulla todettiin sitte se, ihmeteltii koulussa ku ei mikää oikein onnistu ja oon vähä rauhaton ja sellanen. Mä en oikeen muista sitä tarkkaan, sit tuolla psykiatrisella osastolla tai tonne tuln ja sitä selviteltiin, ja todettiin ADHD. Siin ei menny kun vuoden verran kun se todettiin, ja sit tuli lääkitykset ja kaikki. Ja koulu alko sit sujumaan vähäsen ja sillee.” (H4)

”Nyt se on juu ihan vanhemmalla iällä diagnosoitu, ei oo vuottakaan aikaa kun mulla diagnosoitiin ADD. Ja mulle siis määrättiin lääkettä siihen, siis Consorttaa määrättiin siihen. Se (ADD) on aina vaikuttanu tietysti, ja nyt ku mä käyn koulussa niin aamusin otan aina sen yhen lääkkeen, se riittää ihan hyvin ja pystyy keskittyyn koulussa.” (H1)

”Ei, ite oon puhunut sen, ja kyl siit on huomautettu, mut ei mitää diagnoosia oo tehty. Nyt tossa pajalla kävin oikein lääkärissä ja se on todettu, sai lääkkeet ja tota... Kahen viikon jälkeen jo huomaa eron, että ihan päivittäiset asiat, musiikin kuunteleminen ja leffan kattaminen, ihan sillee et pysyy niinku paljon paremmin kaikessa mukana. Pysty kuuntelee musiikkia niinku sillai yhen biisin loppuu ku ennen vaan niinku vaihto vaihto vaihto, vaihto vaihto...Se on jännä, että lääkkeillä pystyy noin paljo vaikuttaa. Ku toisella ihmisellä on se pään sisäinen ongelma.” (H3)

Aineistoni mukaan keskittymishäiriöistä kärsivät nuoret eivät ole välttämättä saaneet koulussa kaipaamaansa tukea. Koulu ja nuori ovat silloin eri kiertoradoilla eivätkä kohtaa toisiaan. Oppimisen vaikeuksiin saattaa liittyä keskittymisen vaikeuksien lisäksi monenlaisia muitakin oireita, kuten levottomuutta, ahdistusta tai masennusta, persoonallisuuden häiriöitä tai asosiaalista käytöstä (Huttunen 2017, Terveyskirjasto.fi). Oppimisen vaikeuksien tunnistaminen on erittäin tärkeää ennen kuin esimerkiksi huonon itsetunnon käynnistämä negatiivinen kehä pääsee syntymään (Huttunen 2017). Joskus erityisopetus on se väylä, jossa näihin vaikeuksiin pystytään parhaiten vaikuttamaan. Erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea saattaa kuitenkin olla saatavilla eri kouluissa hyvin vaihtelevasti, kuten seuraavassa aineisto-otteessa tulee esiin:

”Lukihäiriöt ja muut oli ja niistä tuli ongelmia. Mä olin [paikkakunnan nimi] niin ei suostuttu hommaamaan erityisopettajia. Et se oli vähän semmosta. Siin siit laitettiin loppupeleis, siinäki oli yks syy miks mä jouduin koulukoteihin. Lukihäiriöt ja noi, oppimisvaikeudet. Oppimisvaikeudet lukee niissä lapuissa.” (H6)

Nuori kertoi aloittaneensa ala-asteen pienessä kunnassa, jossa erityisopetusta ei ollut tarjolla, vaikka oppimisessa olikin ollut heti ongelmia. Nuori itse näkee hoitamattomien oppimisvaikeuksien olleen vaikuttamassa siihen, että hänet huostaanotettiin ja hän joutui koulukotiin. Hän kokee, että oppimisvaikeuksilla oli hänen kohdallaan kauaskantoiset ja dramaattiset seuraukset. Perusopetuslakia uudistettiin 2010 oppimisen ja koulunkäynnin tuen osalta. Luotiin kolmiportaisen tuen malli (tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus, tehostettu tuki ja erityinen tuki) oppilaan oppimisen vaikeuksien tukemiseen (Laki perusopetuslain muuttamisesta, 642/2010). OAJ on selvittänyt vuonna 2017 toteutetun kyselyn perusteella lain tavoitteiden toteutumista käytännössä. Kyselyyn vastasi yhteensä 520 opettajaa ja 44 esimiestä. Vain noin 3 % perusasteen opettajista ja rehtoreista piti

oppilaan tuen resursseja riittävinä. Kyselyn mukaan esimerkiksi erityisopettajia ja erityisluokanopettajia on liian vähän ja luokkakoot ovat liian suuria. (Oppimisen tukipilarit 2017, OAJ.)

7.2.2 Vuosikausien koulupiina – kiusattu mieli

Aineistoni nuorilla oli runsaasti kokemuksia kiusaamisesta. Kiusaaminen saattoi kestää vuosien ajan, jopa läpi koko peruskoulun, ja se oli jatkuvasti kouluarjessa läsnä:

”Kun yläasteelle menin niin mä menin tonne [paikkakunta], mä en tykänny siellä ollenkaan olla. Siellä mua kiusattiin tosi paljon ja tämmöstä. Ja mua härnättiin tosi paljon siellä. No siis luokkatoverit härnäs, sielläkii mä olin erityisluokalla. Mä olin sellanen vähän hiljanen enkä mä jaksanu kiihtyä, niin mä olin tietysti se kohde. Koko aika haukuttiin, se ei koskaan ollu fyysistä tai pari kertaa se oli.” (H1)

”Siinä meni varmaan puoli vuotta siinä ykkösluokalla ja sit mua aletti kiusaamaan, ja se oli niinkun siis fyysistä, niinkun näillä alemmilla luokilla. Ja sitten kun mentiin tonne vitoskutosluokalle ja siitä eteenpäin, niin se alko mennä myös henkiseksi ja sitä kesti siis ysiluokan puoleenväliin, kunnes mä ärähdin niin pahasti kiusaajille, että tota ne niinku lopetti sen kerrasta. Mulla meni se yhdeksän vuotta siinä kerätä itteeni, että uskalsin sanoo mitään... Mutta se niinku kiusas pahiten sinä vuonna niin sit mä ärähdin sille ja otin riveleistä kiinni nii sit se loppu. Et kukaan ei enää uskaltanu tehdä mitään.” (H5)

Tässä tutkielmassa kokemuksia koulukiusaamisesta mainitsi seitsemästä nuoresta viisi. Kahdella nuorella oli kokemuksia sekä kiusaajana olemisesta että kiusatuksi tulemisesta. Jokaisen nuoren kokemus kiusaamisesta oli ainutkertainen, mutta yhteisiäkin piirteitä nuorten kertomuksissa esiintyi. Yhteistä oli esimerkiksi se, että jokainen viidestä kiusatuksi tulleesta oli lopettanut kiusaamisen lopulta itse käyttämällä jollakin tavoin väkivaltaa kiusaajaa tai kiusaajia kohtaan. Yhteistä oli myös se, että jokainen viidestä kertoi, että koulu tai vanhemmat eivät olleet pystyneet vaikuttamaan kiusaamisen loppumiseen. Aikuisilta ei kukaan saanut apua kiusaamisen loppumiseen. Samoin kaikkien nuorten kiusaamiskokemus sijoittuu peruskouluun, ammatillisessa koulutuksessa kukaan ei maininnut kohdanneen kiusaamista, mikä noudattaa samaa trendiä kuin THL:n kouluterveyskyselyssä 2017.

Kiusaaminen on selvä riski nuoren hyvinvoinnille ja se voi pitkäkestoisena vaikuttaa merkittävästi masennuksen ja itsetuhoisuuden syntyyn. (THL kouluterveyskysely 2017, 17.) Sillä on myös todettu olevan vaikutuksia esimerkiksi terveyteen, koulumenestykseen ja sosiaalisiin suhteisiin (emt). Kiusaamisen ehkäisyyn on yritetty koulussa myös puuttua ja monissa kouluissa on otettu käyttöön muun muassa KiVa Koulu -toimenpideohjelma (kivakoulu.fi). Kiusaamista voidaan määritellä eri tavoin, mutta määrittelyille näyttää olevan yhteistä se, että yksilöön (tai ryhmään) kohdistuu muiden taholta kielteisiä tekoja toistuvasti tai pidempään, vaikkakin tämän on arveltu rajaavan joitakin puolia ilmiöstä pois (Hamarus 2006, 47-48). THL:n kouluterveyskyselyn mukaan säännöllistä kiusaamista kokee peruskouluikäisistä 6-7 %, lukiolaisista noin 1 % ja ammattiin opiskelevista noin 3 % (THL kouluterveyskysely 2017, 17).

Christina Salmivalli (1999) kuvaa koulukiusaamista ryhmäilmiönä, jossa kiusaamiseen osallistuu ja sitä ylläpitää lopulta laaja joukko luokan jäseniä, joilla jokaisella on tässä tapahtumassa oma roolinsa. Osa on aktiivisia kiusaajia, osa vahvistaa kiusaamista omalla käyttäytymisellään, esimerkiksi tulemalla paikalle katsomaan, jolloin kiusaaja saa yleisön, ja osa pysyy ulkopuolisena. Salmivalli on havainnut, että kiusaamisen vahvistajia on aina enemmän kuin sen vaimentajia siitä huolimatta, että tutkimuksissa lapset ja nuoret kertovat vastustavansa koulukiusaamista (Salmivalli 1999, 454).

Kiusatuksi joutumisen riskiä saattaa lisätä jokin ominaisuus tai piirre lapsessa. Esimerkiksi ulkomaalaistaustaisuus ilmeni THL:n kouluterveyskyselyssä 2017 yhtenä niistä tekijöistä, jotka altistivat kiusatuksi joutumista. Yläasteen 8. ja 9. -luokkalaisista ulkomaalaistaustaisista oppilaista viides joutuu kiusatuksi vähintään kerran viikossa. (Halme ym. 2017, 20). Myös esimerkiksi eritysluokalla oleminen saattaa olla sysäys kiusatuksi joutumiselle:

”Siinä tulee sit se leima vaan, et toi on hölmö kaveri ku se on tuol erityisopetukses ... No sitä alettiin vittuilee.” (H3)

Salmivallin (1999) tutkimuksia vahvistaen eräs haastateltu nuori kertoi, että ryhmäpaine saa aikaan kiusaamista, koska nuoret haluavat aina hyväksymistä vertaisryhmältään. Ja vaikka

ei haluaisi varsinaisesti kiusata ketään, niin joukkoon kuulumisen halu saa aikaan sen, että osallistuu myös itse kiusaamiseen:

”Mut ku se on just se sosiaalinen tai se ryhmäpaine. Ku joku alottaa sen vittuilun, nii siihen lähetään sit mukaan. Ku halutaan, aina halutaan sitä hyväksymistä. Mä ymmärrän sen, ku mä oon ollu molemmilla puolillaki kiusaamisessa. Et en mä tykkää kiusata ketää, mut jos mä huomaan et mä saan itteni näkyä muitten silmis tosi siistiltä ja hauskalta, jos mä teen sille toiselle paha. Sosiaaliset paineet tekee sen”. (H3)

Samana sosiaalisen paineen huomasivat Tommi Hoikkala ja Petri Paju (2013) vietettyään lähes koko lukuvuoden erään koulun yhdeksännellä luokalla oppilaita ja koulua tutkien. Hoikkalan ja Pajun (emt.) mukaan yksinäisyys koulussa on merkitty lähes yhtä selvästi kuin fyysinen leima otsassa olisi. Alttiimpia kiusaamisen harjoittamiselle ovat Hoikkalan ja Pajun (2013, 148) mukaan ne, jotka ovat sosiaaliselta paikaltaan lähinnä yksin jääneitä. Heillä olisi erityisesti tarve tehdä ero itsensä ja asemaltaan vielä heikompien välillä (emt.). Tässä tutkielmassa kahdella nuorella oli sekä kiusaajan että kiusatuksi tulleen rooli, mikä sopisi edellä mainittuun Hoikkalan ja Pajun tulkintaan.

Nuoret kertovat kiusaamisen päättyneen vasta, kiusaamisen loppumiseksi ja tilanteen ratkaisemiseksi tarvittiin oma, melko raju väkivaltainen reaktio:

”Mä muistan ku mulla meni ihan täysiä hermo ihmisii ja yks tietty ihminen siel oli joka oli ala-asteesta asti ollu siis aina vähä kiusana. Kiusannu mua siitä ala-asteesta asti, sit se, mulla vaan napsahti ja mä heitin ensimmäisen asian mikä mulla oli sitä päin, mut se pääsi oven taakke sentään piiloon ... Se kiusaaminen loppu sit siihen. No se oli aika vaarallinen tilanne, että kun se pääsi sinne lasioven taakke, niin se lasi siitä ovesta meni rikki. Mä heitin sitä aika kovaa. Ei sille käyny mitään, hiuksii meni vähän lasii.” (H1)

”Mut se loppu kyl aika hätäseen, kun mä annoin turpaan... No se oli, se alko niinku itsepuolustuksesta, että tuli just sellanen tilanne välitunnilla, että tultiin tönimään siihen, mä olin parin kaverin kanssa, ku se kaveriryhmä tuli siihen töniiin mua ja aukoon päätä. Sitte vaan meni hermo ja – ja mä aloin vaan mätkiin sitä kavereitten kanssa ja silloin tuli pieni tappelu ja mentiin sitte huulet auki tonne rehtorin kansliaan siitä. Mut se loppu siihen.” (H3)

”Mutta se niinku kiusas pahiten sinä vuonna niin sit mä ärähdin sille ja otin riveleistä kiinni nii sit se loppu. Et kukaan ei enää uskaltanu tehdä mitään.” (H5)

Kiusaamisen loppumiselle on etsitty keinoja (kivakoulu.fi). Koska kiusaaminen on ryhmäilmiö, se tulisi Salmivallin (1999) mukaan myös ratkaista sen ryhmän sisällä, jossa kiusaaminen tapahtuu, vertaistukijoita käyttämällä. Tässä tutkielmassa ainakin kävi ilmi, että kukaan kiusatuksi tulleista ei ollut saanut apua aikuisilta tai edes muilta luokkatovereilta, vaan heidän oli ratkaistava tilanne itse.

Eräs nuori mainitsi kiusaamisen peruskoulussa vaikuttaneen niin voimakkaasti, että se on haitannut opiskelua vielä peruskoulun jälkeisissä opinnoissa:

”Mul on siis sieltä peruskoulusta jääny ne traumat siitä kiusaamisesta. Niin tota, vaikka mua ei olla ammattikoulussa kiusattu ikinä, mutta on ollu se pelko mennä kouluun, että se koulu on vaa sellanen paikka, jossa mä en tykkää olla.” (H5)

Peruskoulussa tapahtunut kiusaaminen on saanut koulun tuntumaan epämiellyttävältä ja uhkaavalta, ja sama tunne tulee myös ammatillisessa koulussa, vaikka siellä ei kiusaamista olekaan tapahtunut. Näin peruskoulukokemukset vaikuttavat pitkälle aikuisuuteen vaikeuttaen opiskelua ja estäen jopa ammatin hankkimisen.

7.3 ”Voisi yrittää mennä kouluun, jos ei pelkäisi muita ihmisiä näin kamalasti”

Mielenterveyden ongelmat nousivat kaikkein merkittävimmäksi koulutuksen keskeytymiseen vaikuttavaksi tekijäksi tässä tutkimuksessa. Jonkinlaisista mielenterveyden ongelmista kertoi kuusi nuorta seitsemästä. Mielenterveyden ongelmiin kietoutui lapsuuden elinolosuhteiden vaikeuksia, oppimisen vaikeuksia ja kiusaamiskokemuksia sekä osalla myös runsasta nuorena alkanutta päihteidenkäyttöä. Mielenterveyden ongelmina tässä tutkimuksessa korostuivat masennus ja sosiaalinen ahdistus. Eräs nuori kertoo masennuskokemuksista peruskoulusta lähtien tähän päivään:

”Ku ei jaksanu tehdä yhtään mitään. Ei kiinnostanu mikään... Mä olin masentunut teini. Kyl mä mietin sitä itse et oisko mul ollu masennus mut ei se kai. Kyllä mulla on ollu siis masennuskausia ollu siis pariin otteeseenkin...Ja sitten kaikki alkoi tuntua liian raskaalta. Siinä oli tosi paljon. Ja sitte ku piti alkaa ite maksaa laskuja ja tämmöstä, niin se niinku vaan, kaikki kasautu päälle ja seinät kaatu päälle ja ei jaksanu enää välittää mistää. Aika paljo olin ihan neljän seinän sisällä...Nytkii ollu jos en viis vai kuus vuotta jo yksinään tuolla kotona. Ei jaksa enää välittää, ihan sama minulle. Kyllä se aina ärsyttää kattella Facebookia niin siellä on onnelliset ihmiset niin onnellisia parisuhteitten ja lastensa ja kotiensa kans. Mut kyl se menee yleensä pois, ku vähän aikaa pelaa. Sillä saa sen stressin pois ja ärsytyksen”. (H1)

Masennus on kulkenut nuorella läsnä koko elämän ja vaikuttanut merkittäväällä tavalla nuoren elämäntapaan ja arjen asioiden hoitoon. Silti hän epäroi silloisen oman tilansa kutsumista masennukseksi. Nykyhetkeä kuvatessaan hän kertoo jo tottuneensa masennukseen ja turtuneensa siihen. Hän kertoo, ettei enää välitä. Hänen elämäntapirinsä on rajoittunut omaan kotiin, ja pelaaminen tietokoneella on hänen keinonsa selviytyä katkeruuden ja osattomuuden tunteista. Edellä kokemuksiaan kuvailleella nuorella oli taustalla myös oppimisvaikeuksia ja kiusaamiskokemuksia. Koulukokemukset olivat kaiken kaikkiaan kielteisiä.

Kielteisten kokemusten ja epäonnistumisten myötä mielenterveyden ongelmat kasautuvat ja henkinen kestävyys joutuu koetukselle (Kuronen 2011). Masennuksen lisäksi toinen nuorten kertomuksissaan esiin nostama mielenterveyden ongelma oli sosiaalisten tilanteiden pelko:

” Sit se, kun mulla on kauhee ihmiskammo, niin sit oli tosi vaikeeta olla siellä, niinku ihmisten kaa... ammattikoulu sinänsä on ihan ok, se on vaan ne ihmiset. Ku ahdistaa...Juu mä olin viime keväänä kuukauden päiväkodissa ja se oli kyl kivaa. Mä tykkään lapsista, mut jotenki vaan se kouluun meneminen tuntuu vaan...Ensin pitäis saada kaikki noi ahdistusjutut ja tollaset niinku pois sieltä”. (H7)

Nuori kertoo, että koulu sinänsä ei ole ongelma, vaan ihmiset. Sosiaalisten tilanteiden pelko on haitannut opintoja ja se haittaa myös tulevaisuuden suunnitelmia. Nuori itse tunnistaa, että hänen psyykkisen kuntonsa on oltava parempi ennen opintojen onnistumista.

Eräs nuori on haastattelun aikoihin sairauslomalla psyykkisistä syistä ja kertoo masennuksen ja ahdistuksen vaikutuksesta hänen katkonaiseen opiskelupolkuunsa:

”Ja sit mä menin sinne ja tulin sen luokan kanssa juttuun, mut sit mulle alko puskee toi masennus ja ahdistuneisuushäiriö, ku mulla semmoset on, niin päälle niin pahasti, et sit mä en pystyny enää käymää sielläkään... Mä kävin puoltoista vuotta siellä. Et ei ois ollu paljoo et ois valmistunu mut sit tuli niitä poissaoloja niin paljon ja sit se keskeytettiin sekin. Ja mitä mä olin pari kuukautta pois, sit mä menin takasin, sit se suju taas ja sit oli kesäloma, ja sit se suju taas. Niinku syksyllä sit hetken aikaa, ja sit tuli taas kauheet syysmasennukset ja kaikki päälle. Niin tota, nyt se sitten. Mä jäin saikulle lokakuun alussa viime vuonna ja nyt mulla loppuu saikku tän kuun viimeisen päivä”. (H5)

Nuori on kamppailut masennuksen ja ahdistuksen kanssa vuosia, yrittänyt opiskella ammattikoulussa samaa alaa, mutta joutunut keskeyttämään kolmesti. Mielenterveyden ongelmat ovat toistuvasti estäneet hänen opintojensa jatkumisen. Sosiaalisten tilanteiden pelko ilmenee ahdistuksena pelottavissa tilanteissa tai paniikkikohtauksena. Tutkimusten mukaan (Huttunen 2018) sosiaalisten tilanteiden pelko saattaa kestää hoitamattomana vuosikausia ja siitä saattaa tulla pysyvää.

Eräs masennusta ja ahdistusta sairastanut nuori ajoittaa mielenterveysongelmien alun lapsuuteensa:

”No siis, me ollaan noitten mun lääkäreitten ja psykiatrien kanssa ajateltu sillee, että se on varmaa ollu mulla siitä asti ku mä silloin isälle muutin. Silloin viiden vanhana. Kun mulla oli sellasia, tai mul on vieläkin pakkoajatuksia. Siis semmosia, että mä tyylin kuolen, jos mä en tee jotain. Ja tota, me mietittiin sitä, ei tästä kauheen kauaa oo, mietittiin sen lääkärin kanssa, että tota, kun mä oon kuuden vanhana jo itkeny isälle sitä, että en mä haluu kuolla... Kyl mä pari kertaa kävin isän kanssa jossain, oliko se joku lasten psykiatri vai mikä se oli, joku vastaava. en sielläkään, ne jutteli isän kanssa ei mun kanssa. Eei isä osaa mun ajatuksista kertoo, ja sit se oli vaan, että ei mitään, menkää pois vaan. Mä muistan sen hyvin, koska mulla oli jotain käsipelejä joita mä tein siinä sen koko ajan.” (H5)

Aineistoni perusteella nuorten avun saanti viivästyy tai apua ei haeta lainkaan. Tutkimuksissa on havaittu, että lapsen tai nuoren avun saantiin vaikuttaa suuresti lapselle tai

nuorelle tärkeiden aikuisten kyky huomata lapsen oireilua. (Kanste, Kiviruusu, Halme ja Haravuori 2018, 46.) Edellä mainitussa tapauksessa sekään ei auttanut palvelujärjestelmän ohittaessa lapsen kokemuksen. Ja vaikka nuori saataisiin avun piiriin, ei avun antaminen ole aina helppoa. Nuoret kertoivatkin jännitteisestä suhteestaan hoitohenkilökuntaan ja vaikeudesta ottaa apua vastaan myös silloin, kun sitä tarjotaan, josta esimerkkinä seuraavat aineisto-otteet:

”Psykiatrian puolelta oon saanu apua, ei vielä yläasteella. Se tuli vast siinä ku tota alotin sen amiksen niin seuraavana keväänä. Äiti haki apuu. Mä en oikeen oo osannu ottaa sit apuu vastaan, niin ei se oikeen sillee auttanu. Ja sit se keskeyty, ja nyt on tarkoitus uudestaan taas.” (H7)

” Ku siel on ne peruskysymykset, ihan ku tulis jostain kaavasta ne kysymykset... Aina et, mitä sulle kuuluu, ja mitä sun omasta mielestä sun pitäis tehdä tälle asialle. Vittu mä tekisin sen jos mä tietäisin, miks se pitää kysyä. Se ärsyttää niinku. Ja ei siit käynnist oo mitään hyötyä, tulee vaan paskempi olo ittelle.” (H3)

Kun nuori ja auttamisjärjestelmä eivät kohtaa toivotunlaisesti, nuori voi joko syyttää itseään, kuten ensimmäisessä otteessa, tai sitten nuori syyttää hoitavaa henkilökuntaa ja rutiininomaiselta tuntuvia käytäntöjä, kuten jälkimmäisessä aineisto-otteessa. Osa nuorista taas ei ole koskaan hakenut apua, kuten seuraavassa aineisto-otteessa tulee esiin:

En mä sinä aikana tainnu käydä [hakemassa apua], ois kai pitäny käydä. Mut kato, sillon ku on masentunut, niin ei jaksa käydä sellasessakaan. (H1)

Edellisen aineisto-otteen perusteella avun hakemisen esteenä voi olla yksinkertaisesti nuoren sairaus, apua ei yksinkertaisesti jakseta hakea masentuneena, kun ei jaksa mitään muutakaan. Muiden tutkimusten mukaan avun hakemisen esteinä mainitaan leimautumisen pelko tai häpeä, halu selviytyä itse tai muiden ihmisten reaktioiden pelko (Kanste ym. 2018, 54). Nuorten avun kohtaamattomuuteen on mainittu muissa tutkimuksissa myös palvelujärjestelmän jäykkyys ja se, ettei riittävän hyvin tunnisteta nuorten tarpeita ja eri elämäntilanteita (emt. 55).

Kuten tässä tutkimuksessa, myös muiden tutkimusten mukaan pääosan nuorten terveyshaitoista aiheuttavat mielenterveyden häiriöt. On arvioitu, että noin 20–25 prosentilla nuorista olisi jokin mielenterveyden ongelma, joista tavallisimmat ovat mielialahäiriöt ja ahdistuneisuushäiriö. (Kanste ym. 2018, 46.) Lisäksi tutkimusten mukaan nuorten aikuisten jääminen työelämän ulkopuolelle mielenterveyssyistä on lisääntynyt (Rikala 2018, 159), ja yleisin nuoren työkyvyttömyyteen johtava syy on masennus (Kuronen 2011, 51). Masennus vie voimat ja motivaation, masentunut ei saa otetta opiskelusta eikä jaksaa omin voimin huolehtia muistakaan arjen asioista. Nuorten avun kohtaamattomuuteen saattaa olla syynä palvelujärjestelmän jäykkyys ja se, ettei riittävän hyvin tunnisteta nuorten tarpeita ja eri elämäntilanteita (Kanste ym. 2018, 55). Nuorten avun tarpeen parempaan kohtaamiseen kannattaa kuitenkin kiinnittää huomiota ja kehittää nuorille paremmin soveltuvia palveluja, koska kärsimyksen lisäksi tyydyttämätön avun tarve ennustaa huonoa terveyttä aikuisena (emt.).

7.4 ”Otti vaa pilvee ja pelas nettipelejä, siin se oli”

Haastattelemistani seitsemästä nuoresta neljä nuorta toi esiin voimakkaan, varhaisella nuorella iällä alkaneen ja pitkään kestäneen päihteiden käytön. Kaikkien neljän nuoren päihteenä oli alkoholin lisäksi huumeita ja/tai lääkkeitä. Erään tutkimuksen mukaan vain noin 0,5–0,85 prosenttia 15–24-vuotiaista kuuluu huumeiden ongelmakäyttäjiiin (Fröjd ym. 2009, 18). Siihen verraten aineistoni muodostaneet koulunsa useasti keskeyttäneet nuoret kuuluvat pieneen ryhmään nuoria, joille on koulun keskeyttämisen lisäksi kasaantunut monenlaisia vaikeuksia, ja joiden tilanteiden helpottamiseen pelkkään koulutukseen liittyvät ratkaisut eivät auta. Nuoret kertovat, miten päihteidenkäyttö on alkanut vähitellen päihteitä käyttävien kaverien mukana:

” Mä katoin vierestä sitä touhua. Ja lapsena jo, että ei mua, en ikinä ees ajatellu että mä alkaisin käyttää mitää. Mut sit se vaan niinku...Mut siinä oli se, et kaikki kaverit oli poltellu ja muuta, niin se on vähä. Kännissä sit saatto ottaa pilvee tai jotain, siitä se sit lähti... Meni niinku kaikkee oikeestaan . Niitä saa kadulta. Ihan joka paikasta niitä saa.” (H6)

”Kun mä asuin [paikkakunnan nimi], se on aika pahamaineinen paikka, niin siellä sit sekaantuu aika nopeesti... Se lähtee siitä, että sä meet koulun kautta, ja mä en muista oikein miten se alko se homma, mut vaan rupes pyörii siellä [paikkakunnan nimi] ostarilla, ja sitte oli sellanen tilanne vaan, että siis, siihen tuli jotain, rupes kaverustuu joittenkii vähän pahempien ihmisten kaa.” (H4)

Eräs nuori kertoo elämästään syvällä huumeiden käytön ja huumekaupan syövereissä. Hän lähti aamulla kouluun, mutta saattoi kesken koulupäivän lähteä tekemään huumekauppaa:

”No, siinä alko sit, kun mä kuustoista täytin ja siinä seittemätoista lähenin, niin alko päihteet olla mukana ja rikokset alko olee mukana. Ja pahoinpitelyitä tuli ja syytteitä paljo. Mä olin ekoja kertoja jääny joskus viistoista-kuustoistavuotiaana kiinni noista hommista. Juu aloin ensi ite käyttää ja myymään. Mä myin huumeita, paljo myin, olin aika isossa kierteessä sillon. Oli päivittäistä tappelua, et se oli arkea sellast, et aamulla nousi ylös ja kouluun meni ja saatto lähtee kesken päivän, ku tuli soitto, että siirrä paketti paikasta A paikkaan B. Se oli sellasta jokapäivästä touhua.” (H4)

Etenkin laittomien huumeiden käyttö saattaa viedä nuorta eteenpäin rikollisilla poluilla, koska jo käytön rahoittaminen usein vaatii rikollista toimintaa, esimerkiksi huumekauppaan ryhtymistä. Nuori kertoo, miten kävi koulunkäynnin ohella laajaa huumekauppaa. Nuori oli kuitenkin aloittanut opinnot logistiikka-alalla huumekaupan yhä pyöriessä aktiivisena. Lopulta varsinainen syy ammattikoulun keskeytymiseen oli se, että isä ei enää antanut pojan asua luonaan ja poika muutti paikkakuntaa:

” Siis mulle kävi sillee, et mun isä heitti mut ulos heti ku mä olin kaheksantoista. Se sano juu mulle, et sä saat lähtee menemään, ku oli vähän sellasta menoo. Sit se oli viimeinen tikki, ku poliisit tuli hakee ja kerto iskälle, et oli tapon yrityksestä oli syyte tulossa.” (H4)

Täytettyään kahdeksantoista nuori joutui lähtemään kodistaan vakavien rikossyytteiden vuoksi. Hän kertoo muuttaneensa takaisin lapsuuden paikkakunnalle, ja siitä syytä hän lopetti opiskelun.

Kaikki neljä haastateltua nuorta, jotka olivat kertoneet vaikeasta päihdekierteestään, oli pyrkinyt pääsemään päihteistä eroon ja onnistunutkin siinä, kuten seuraavissa aineistotteissa käy ilmi:

”Kyl mä sanon, että vuoden verran oli semmosta elämä, että ei pystyny nukkuu, hikoili, ajatteli asioita liian pitkälle, ja oli kaikki niinku semmosta sumeeta. Mut sit se vaan, yhtäkkiä se muuttuu. Se on pitkä taival ja siihen ei moni pysty. Mut se on vaa, kyl ne välillä tulee mieleen sillai, et mitä jos jatkais vaan sitä samaa mitä on ollu ennen, mut sit lyö ihan jarrun kiinni.... Se pitää ajatella sun päässä se asia niin sä pystyt itte lyömään sen jarrun siinä myös... Nyt on ollu sillai melkein toista vuotta et niinku loppu päihteidenkäyttö kokonaan.” (H6)

”Mut nyt mä oon päässy taas takas raiteille, etten oo mittään tehny ny oikeen sellasta. En mä tiedä oikeen [mikä siihen auttoi], no varmaan tyttöystävä. Mä oon ollu nyt puol vuotta yhden tytön kanssa, ja se varmaan rauhotti aika paljon. Ja siskot auttaa ja sellasta. Mä oon tyttöystävälle kyl kaikki kertonu ja sillee. Se toivoo vaan ettei jatkuis.” (H4)

Päihteidenkäytöstä irtautumisessa ovat olleet tärkeitä auttavat ja tukevat ihmiset. Vanhemman lisäksi nuorta on päihteiden vastaisessa taistelussa tukeneet muut läheiset. Kukaan nuorista ei kertonut hakeneensa apua päihteistä irrottautumiseen A-klinikalta tai muualta palvelujärjestelmästä. Eräs huumeista irti päässyt nuori jopa kiistää A-klinikan mahdollisuuden auttamiseen:

”En. En ikinä. Sanotaanko näin, että ei ne auta sua siel. Mä oon kattonu kavereita vierestä. Hän menee A-klinikalle, no joo ne saa sieltä värkkejä ja ihan kaikkee mahollist...Mutta mun kaikki kaverit, saa pillereitä ja muuta. Mä oon aina ollu sitä mieltä, et pilleri tappaa ihmisen kaikista pahiten. Sit mennään korvaushoitoihin ja ei se lopu se kierre koskaan.” (H6)

Nuori on sitä mieltä, että huumeista irrottautuminen on tehtävä yksin. Nuoren mielestä se vaatii kovaa työtä ja itsekuria, ja se on tehtävä ilman korvaavia aineita, muutoin aineista riippuvuus ei katkea koskaan. Nuori on jopa sitä mieltä, että A-klinikalta saadut lääkkeet ovat kaikkein vahingollisimpia, tappavimpia aineita.

Tutkimusten perusteella tiedetään, että lähiympäristön ja etenkin perheen malli vaikuttaa olennaisesti nuorten tupakointiin ja päihteiden käyttöön (Mäki, Hakulinen-Viitanen, Markkula, Virtanen & Laatikainen 2012, 183). Nuoruuteen kuuluu erilaisia kokeiluja, ja myös päihteiden käyttöön tutustutaan useimmiten nuoruusiässä. Kuudentoista vuoden ikään saavuttaessa 90 %:lla nuorista on ollut kokeiluja päihteiden kanssa. Alkoholi on nuorten tavallisin päihde, sen kokeilu aloitetaan yleisimmin 13–15-vuotiaana. (Torikka 2017.) Huumeista eniten käytetty aine on kannabis, jonka käyttö on lisääntynyt nuorten aikuisten parissa Suomessa viime vuosina. Myös rauhoittavia lääkkeitä ilman reseptiä käytetään jonkin verran, arviolta vuonna 2015 näitä aineita oli käyttänyt 4 % pojista ja 8 % tytöistä. (Torikka 2017.)

Muiden haitallisten vaikutustensa ohella runsas päihteidenkäyttö lisää selvästi poissaoloja koulusta ja koulutuksen keskeyttämistä. Tutkimuksen mukaan runsas päihteidenkäyttö vaikuttaa selvästi siihen, jatkaako nuori opintojaan perusopintojen jälkeen. (Huurre, Lintonen, Kiviruusu, Aro & Marttunen 2011, 282.) Lapsesta aikuiseksi-pitkittäistutkimuksessa on havaittu nuorten päihteidenkäytössä erityisen hälyttäväksi seikaksi se, että jokainen tutkimukseen osallistunut henkilö, joka oli ollut kunnolla humalassa ennen kuin täytti 14 vuotta, kuului 36–42-vuotiaana alkoholin ongelmakäyttäjiin (Fröjd, Kaltiala-Heino, Ranta, von der Pahlen & Marttunen 2009, 19).

Vaikka alkoholin käyttö ja humalajuominen on trendinomaisesti vähentynyt nuorten keskuudessa niin Suomessa kuin lähes kaikkialla muuallakin Euroopassa, tutkimusten mukaan niiden nuorten alkoholinkäyttö on kuitenkin lisääntynyt, jotka olivat masentuneita ja joiden vanhemmat olivat työttöminä ja joilla oli matala koulutustaso (Torikka 2017, 56). Alkoholia ja muita päihteitä voidaankin käyttää yrityksenä helpottaa pahaa oloa, ja sen käyttöön voi liittyä monia syitä (Huurre ym. 2011, 285).

7.5 ”Hain vaa et pääsee johonkin” – yhteiskunnan velvoitteet saavat nuoren tekemään väärin valintoja

Tutkielmani nuoret ovat yrittäneet toimia yhteiskunnan odotusten mukaisesti ja hakeneet nopeasti peruskoulun jälkeen toisen asteen oppilaitokseen. He ovat tehneet sen siitäkin

huolimatta, että oma ala on ollut vielä kadoksissa, kuten seuraavissa aineisto-otteissa tulee esiin:

”Joo siis juu, mä menin sinne ensiks kokkipuolelle. Mä luulin et mä tykkäsin kokkaamisesta mut en todellakaan tykänny. Mä olin siel kokkipuolella ehkä kuukauden...Mä oletin et datanomiala olis ollu enemmän sellasta konkreettista, niinku ohjelmien asentamista ja niinku koneen korjausta ja tämmöstä. Mutta ei, se oli enemmän niinku asiakaspalvelua. Ja mä en välittäny siitä, mulla lopahti kiinnostus. Mä olin kaks ja puoli vuotta siellä.” (H1)

”Tota, kun tuli tää yhteishakupäivä, että se piti tehdä, niin mulla ei ollu mitään hajua mihin mä haluan.” (H5)

”Kokkipuolelle hain, kun en yhtään tienny. Ja sit kaverit haki sinne nii sit mä vaan hain kans. Ja kun pitää hakea jonnekin. Kun mä sen lopetin, niin mä ajattelin, et ei oo yhtään mun juttu.” (H7)

”No, aluks mä hain vaa että pääsee johonkin ammattikouluun. Mun ensimmäin hakupaikka oli se mihkä mä pääsin, se catering. Tulin tosi hyvin toimeen, siellä oli tosi hyvät luokkakaverit. Ainut mikä siin oli et se oli - ja se koulumatka kesti sen reippaan tunnin joka aamu... Se ärsytti kun mun piti saada oppilasasunto mut en sitä sit saanu ja mä olin siel kuus viikkoo ja sit mä en enää jaksanu käydä. Alko lintsaaminen ja sit mä kysyin, et voiko vaihtaa koulua. Ja sit mä en yhtään tienny siitä alasta mut mä tiesin et mun kaverit on koneella ja metallilla niin mä halusin nyt sitte sinne. Ja se oli tosi tyhmä valinta, koska se ei kiinnostanu niinku sekuntiakaan se ala. Olin siel pari kuukautta ja jätin senkin kesken. Sitte mä menin takas kouluu, menin kiinteistökouluun ja sit mut pistettiin erityisluokalle.... Pääsin sinä kesänä kiinteistöryhmään, siel oli vammasia opiskelijoita ja mut pistettiin sinne luokkaa ja mä en koe että mä, mä en pystyny oleen siellä. Asiat mentii niin hitaasti ja asioita toistettiin ja ittelle ne oli niin ittestään selviä ne asiat, et miten haravaa pidetään kädessä... Mä en tajunnu et se oli erikoinen, tai niinku niin erikoista, luulin vaan et se oli pienryhmä ja muuten suht normi. Mut siellä oli tosi raskaasti kehitysvammasia. Siel mä olin jonkun kaks päivää. Se loppu tosi nopeeta. Ja sitte mut vaihdettiin siitä normiryhmään... ne oli ehtiny olee jo pari kuukautta sillä ryhmällä. Ja kun tulee uuteen ryhmään, niin siinä oli se kuppikuntautuminen niin pahana. Mä en vaan löytänyt sitä omaa paikkaa. Ekana päivänä

jo huomaa että siel on omat kuppikunnat. Ja sit mä vaan ajattelin, että en mä jaksa vaivautua.” (H3)

Aineisto-otteista tulee esille miten väärät valinnat kuormittavat nuorta ja aiheuttavat pettymyksiä. Ne kuormittavat myös oppilaitosta. Alan valinnan kiire heti peruskoulun jälkeen on monille nuorille liikaa vaadittu. Kuten edellä esitettyssä aineisto-otteessa tulee esiin, oman alan löytymisestä voi lopulta tulla pitkä, mutkittava ja katkonainen yritysten ja erehdysten tie nuoren yrittäessä aina nopeasti löytää uusi opiskelupaikka edellisen keskeydyttyä, etenkin jos opintojen keskeytymisen taustalla olevia syitä ei ole selvitetty. Edellä opiskelupolkuun kuvaavan nuoren taipaleeseen mahtui neljä aloitettua ja keskeytynyttä koulutusta. Aikuisena nuorella diagnosoitiin ADD.

Myös yhteiskunnan asettamat paineet nopeaan valmistumiseen voivat kääntyä sekä nuoria että omaa tavoitettaan vastaan aiheuttamalla kohtuuttomia paineita esimerkiksi terveydentilansa kanssa kamppailevalle nuorelle, kuten seuraavassa aineisto-otteessa tulee esille:

”Eikä oo tietoa vielä, et jatketaanko sairaslomaa vai ei, mut sekin, kun mun täytyy olla todellakin koulukuntonen, koska mulla on ilmasta opiskeluaikaa niin vähän jäljellä. Mä kerkeen just ja just, jos mä käyn siellä koululla... Nyt mä voin kyllä hyvin. Omasta mielestäni. Kun ei tässä oo mitään semmosta mikä kuormittaa. Luultavasti se puskee heti ku mä meen takas kouluun. Että kun tulee se, että kerkeenkö mä valmistuu ja muuta.” (H5)

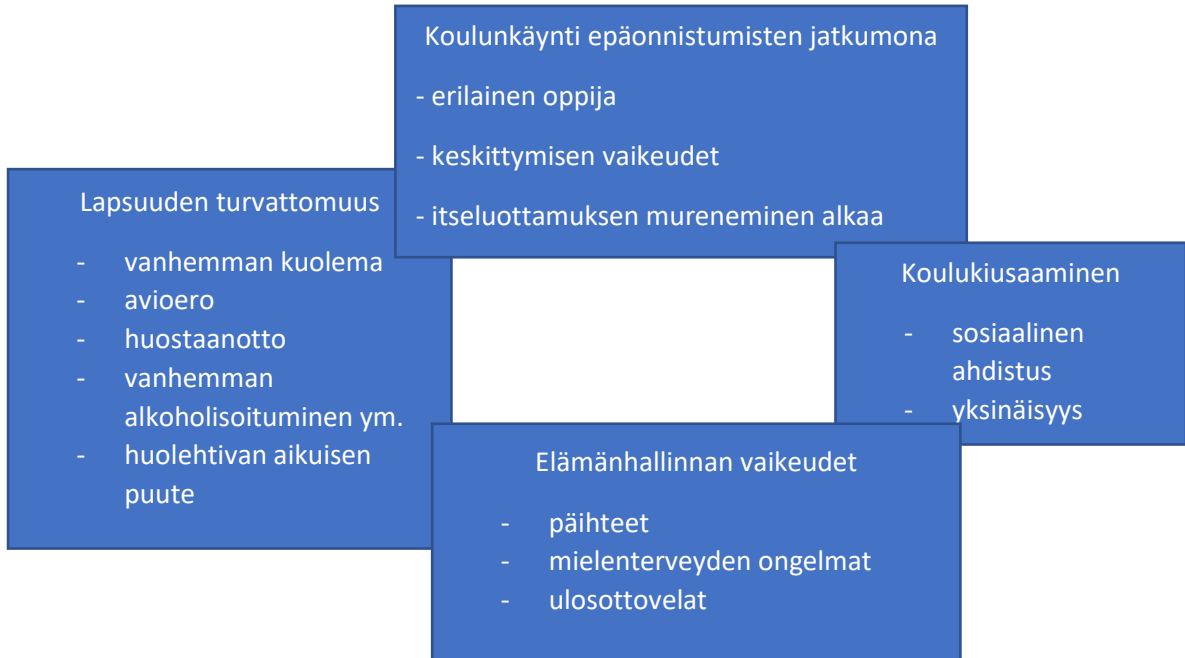
Nuoren kokemus tuo esiin, miten pelko opintotukikuukausien loppumisesta on riski opintojen keskeytymiselle kokonaan. Peruskoulun päättävien alle 25-vuotiaiden nuorten on haettava opiskelupaikkaa saadakseen työttömyysetuutta (Kela.fi). Kuten edellisissä aineisto-otteissa tulee esiin, tämä saattaa johtaa kiireeseen hakea jonnekin, vaikka oma ala ei olisi vielä löytynyt. Jos ala ei tunnu oikealta, motivaatio opiskella ja nähdä vaivaa opintojen eteen hiipuu. Opintotukikuukaudet kuluvat silloin turhaan, mikä taas saattaa vaikeuttaa opintojen suorittamista myöhemmin, kun sopiva ala selviää. Omaa alaa ei kuitenkaan vielä peruskoulun jälkeen noin 15-vuotiaana välttämättä tiedä. Kun opiskelu pohjautuu vain ulkoiseen motivaatioon eikä perustu omaan kiinnostuksen kohteeseen tai omien vahvuuksien löytymiseen, pienetkin vastoinkäymiset saattavat vaikuttaa opintojen keskeyttämiseen. Opinto-ohjausta toki peruskoulussa annetaan, mutta se ei välttämättä riitä

antamaan eri aloista realistista kuvaa. Kun ”väärä” ala on sitten valittu eivätkä opinnot etene, arvokkaita opintotukikuukausia on voinut kulua hukkaan, mikä taas aiheuttaa paineita opiskelijalle.

8. YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tässä luvussa tuon ensin esille tutkimustuloksista tehtyä yhteenvetoa. Pohdin sen jälkeen tutkimustuloksiani suhteessa syrjäytymisen käsitteeseen ja aikaisempiin tutkimuksiin koulun keskeyttämisestä.

Aineistoni perusteella nuorten kokemukset koulun keskeyttämisestä voitiin jakaa kolmeen pääluokkaan, joita olivat lapsuudenaikainen kuormitus, itseluottamuksen mureneminen peruskouluajan vastoinkäymisissä sekä myöhemmät elämähallinnan vaikeudet. Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) esitetään aineiston perusteella muodostetut merkityskokonaisuudet. Koulukiusaaminen sijoittuu peruskouluajan vastoinkäymisiin, mutta se on tässä omana laatikkonaan suuren merkityksensä vuoksi.

Kuvio 1. Kaavakuva ilmiön ”toisen asteen koulutuksen toistuva keskeytyminen” merkityskokonaisuuksista ja niiden suhteista.

Lapsuudenaikaisten kokemusten merkitys näkyy aineistossani keskeisenä kaikkien nuorten kertoessa lapsuudessa koetuista suurista muutoksista ja menetyksistä. Lapsuudenajan kuormitus ja turvattomuus näkyy aineistossani vanhempien avioerona, kuolemana, vanhemman alkoholisoitumisena, vanhemman välinpitämättömyytenä tai huostaanottona.

Peruskoulu-aika näyttäytyi aineistossani toisaalta oppimisvaikeuksien ja keskittymisen puutteiden vaikeuttaman kamppailun ja toisaalta voimakkaiden kiusaamiskokemusten arkisena ja jatkuvana näyttämönä. Peruskoulu-aikaiset kokemukset näkyvät aineistossani pääasiassa kielteisten kokemusten ja epäonnistumisten jatkumona. Peruskoulussa koetut kiusaamiskokemukset heittivät varjonsa myös jatko-opintoihin, jolloin peruskoulussa alkanut sosiaalisten tilanteiden pelko saattoi aktivoitua ahdistuksena ja mahdottomuutena mennä kouluun, vaikka aineistossani ei tullut esiin kiusaamisen kokemuksia enää toisen asteen oppilaitoksessa.

Lapsuudenaikaiset menetykset ja peruskouluajan haasteet näkyvät aineistossani ikään kuin taustana niille syille ja kokemuksille, jotka aineistossani tulevat esiin välittöminä koulun keskeyttämiseen johtavina kokemuksina ja tapahtumina. Elämänhallinnan ongelmat, joihin liitin kokemukset mielenterveyden ongelmista ja päihteistä, kietoutuvat siten aineistossani jokaisella nuorella toisaalta lapsuudenaikaisen turvattomuuden ja kuormittumisen kokemuksiin ja toisaalta peruskouluajan kokemuksiin oppimisen ongelmiseen ja etenkin kiusaamiskokemuksiin. Mielenterveyden ongelmia aineistossani näyttäytyvät masennus ja sosiaalisten tilanteiden pelko. Niillä nuorilla, jotka kertovat päihteidenkäytön kokemuksistaan, päihteidenkäyttö näyttäytyy runsaana, ja päihteisiin on kuulunut alkoholin lisäksi esimerkiksi huumeita ja lääkkeitä.

Aineiston perusteella nuorten kokemukset ovat hyvin haasteellisia, eikä työ tai koulutus ole välttämättä lainkaan se tekijä, joka ensi sijaisesta kohentaisi nuoren hyvinvointia. Tuen tarpeet ovat syvemmillä ja muualla. Aineistossa näkyy, että koulun keskeyttäminen on vain yksi tapahtuma elämäkulussa, johon on jo kauan kuulunut monenlaista ahdingkoa ja vaikeutta. Koulun keskeyttäminen ei näillä nuorilla ollut seurausta jostakin yksittäisestä tapahtumasta. Aineiston perusteella nuoret eivät myöskään juuri arvostelleet ammatillisia kouluja, jotka he olivat jättäneet kesken. Päinvastoin, aineistossa tulee esiin jopa myönteisiä seikkoja, joita ammatilliseen koulutukseen on liittynyt. Aineistossa näkyy, että esimerkiksi kiusaaminen on päättynyt ammattikoulussa niillä nuorilla, jotka ovat maininneet

voimakkaista kiusaamiskokemuksista peruskoulussa. Kaiken kaikkiaan aineistossa näkyy se, että nuorten omat kokemukset ovat niin raskaita ja kuormittavia, että koulun käyminen käy liian vaikeaksi ja keskeytyy. Aineiston perusteella nuoret tunnistavat hyvin itse vaikeudet, joiden kanssa he kamppailevat. Aineistossa näkyy myös se, että vaikeuksista huolimatta lähes kaikilla nuorilla on toiveena saada käytyä ammatillinen koulutus ja hankkia ammatti, ja heillä on myös konkreettisia suunnitelmia toiveidensa toteuttamiseksi.

8.1 Tutkimustulosten suhde syrjäytymisen käsitteeseen

Aineistoni perusteella keskeisesti nuoren koulun keskeytymiseen liittyviä kokemuksia ovat lapsuudenaikaisen turvattomuuden ja kuormittumisen kokemukset, peruskouluikäiset kokemukset oppimisvaikeuksista ja kiusaamisesta sekä kokemukset elämönhallinnan ongelmista, joista aineistossani nousevat esiin mielenterveyden ongelmat ja päihteidenkäyttö. Kokemukset ovat johtaneet koulupudokkuuteen ja sitä kautta syrjäytymiseen yhteiskunnan normatiivisesta odotuksesta hankkia kohtuullisen nopeasti ammatti ja edetä työhön. Omassa tutkimuksessani tulee esiin, että nuorten ongelmat ovat muualla kuin koulutuksen tai työn puutteessa, ja he tarvitsisivat yksilöllistä apua ja tukea ennen kuin opinnot voisivat onnistua. Myös Perttula (2015) tuo esiin, että paradoksaalisesti syrjäytymisen ehkäisystä voikin tulla syrjäyttämistä, kun nuoria ja heidän tilanteitaan ei tunneta riittävästi, vaan heitä ohjataan kouluttautumiskurin hengessä toimenpiteisiin ja koulutuksiin, jotka eivät heille sovellu.

Myös muut tutkijat ovat todenneet, että NEET-nuoriin, joihin myös tutkimukseeni osallistuneet nuoret kuuluvat, kohdistuvat hallinnon toimenpiteet pakkoaktiivointeinen saattavat jättää nuoret ilman heidän tilanteessaan tarvittavaa tarkoituksenmukaista tukea ja jopa syventää heidän ahdinkoaan ja lopulta syrjäytymistään niiltä kentiltä, joihin heitä yritetään integroida (esimerkiksi Ahonen-Walker & Pietikäinen 2014; Kiilakoski 2014).

Nurmi (2011, 28) kuvaa syrjäytymisen psykologista mekanismia, jossa nuoren kielteinen ajattelu, heikko motivaatio ja koulumenestys muodostaa itseään toteuttavan kielteisen noidankehän, joka lopulta johtaa syrjäytymiseen koulutuksesta ja työelämästä. Omassa aineistossani voitiin myös nähdä kielteinen kehä, jossa epäonnistumiset ja pettymykset

seuraavat toisiaan. Aineistossani kielteisen kehän syntymiseen vaikuttivat kuitenkin konkreettisesti oppimisvaikeudet tai raskas ja pitkäaikainen kiusaaminen, elämänhallinnan vaikeudet sekä tuen puutteet vanhemmilta tai muilta aikuisilta. Aineistossani ei näyttäydä mitenkään merkittävänä sellaiset kokemukset kuin sitoutumattomuus tai motivaation puuttuminen. Sen sijaan aineistossa näkyy sinnikäs pyrkimys opintojen pariin aina uudelleen entisten opintojen epäonnistuttua ja keskeydyttyä.

Myös omassa aineistossani tulee esiin, että koulupudokkuuteen johtavien kokemusten kanssa kamppailevat nuoret eivät ole saaneet riittävästi apua tai tukea lapsuudenaikaisissa vaikeuksissaan esimerkiksi vanhempien avioeron yhteydessä ja sen jälkeen tapahtuneessa lähivanhemman menehtyessä tai alkoholisoituessa. Aineistossani näkyy myös lastensuojelulaitoksessa kasvaneiden nuorten kokemukset emotionaalisen tuen puutteesta sekä pelon ja rangaistusten ilmapiiristä. Peruskouluaikana esiintyneisiin oppimisvaikeuksiin tai keskittymisen ongelmiin ei ole järjestynyt aineistoni perusteella tarvittavaa tukea ja ratkaisuja. Aineistoni perusteella myös kiusaamiskokemuksissa lapsi ja nuori on jäänyt tai jätetty selviytymään yksin, ilman aikuisten tukea. Nuoret ovat joutuneet syrjäytymisestä huolestuvan hallinnollisen katseen alle vasta silloin, kun toisen asteen koulutuksen ja työn hankkimisessa on ilmennyt vaikeuksia ja nuoret on luokiteltu NEET-nuorten kategoriaan, eli koulutusta ja työpaikkaa vailla oleviksi nuoriksi. Ongelmat ovat kuitenkin ehtineet jo kasaantua ja nuori on joutunut kokemaan siihen mennessä lukuisia pettymyksiä ja epäonnistumisen kokemuksia. Aineistossa näkyy myös se, että nuoret itse ovat sisäistäneet yhteiskunnan heille asettamat velvoitteet ja tavoitteet. Aineiston perusteella nuorten kokemuksissa näkyy pakko kouluttautua vaikeuksista huolimatta ja epätoivoinen pyrkimys saada ammatti, vaikka psyykinen toimintakyky, päihteidenkäyttö tai oppimisen vaikeudet vaatisivat tarkempaa selvittelyä ja tukea ennen opintojen aloittamista tai vahvaa tukea opintojen aikana.

Samaan aikaan, kun huoli opintojen keskeytymisestä ja nuorten syrjäytymisestä on pysynyt ajankohtaisena, toisen asteen koulutusta on muutettu suuntaan, joka vaatii omatoimisuutta ja itsenäisyyttä. Opiskelijalta edellytetään suurta vastuuta omasta opiskelustaan, eikä perinteinen tekemällä oppiminen ja taito tehdä välttämättä enää riitä koululle tai työpaikoille. (Anne-Mari Souto 2014, 29.) Näin ammatillinen koulu voi toimia itse syrjäyttävänä tekijänä esimerkiksi niiden oppilaiden kohdalla, joille sosiaaliset tilanteet ovat vaikeita tai jotka muuten tarvitsisivat ohjatumpaa tukea opiskeluunsa (Souto 2014, 29).

Myös Juvonen (2015) mainitsee, että erityisen haastavaa aikuisuuteen siirtyminen on haavoittavissa oloissa eläville nuorille, koska ”täytymisen” velvoite kohdistuu palvelujärjestelmän taholta myös heihin, ja valintojen vaihtoehdot saattavat olla nuoren kannalta vaikeasti hahmotettavia tai epätarkoituksenmukaisia. Juvosen (2015, 33) mukaan keskeistä nuoren syrjäytymisessä on osallisuuden puute tiedosta, jolla käsitetään sekä informaatiota että sosiaalista tai henkistä pääomaa. Juvosen (emt.) mukaan etsivän työn kohtaamat nuoret tarvitsevat pitkäaikaista kumppanuutta ja tukea oman toimijuuden vahvistumiseksi. Kuten omassa aineistossani, myös Juvosen (emt.) tutkimuksesta ilmenee, että pakot tai saneluratkaisut eivät lisää nuoren itseymmärrystä eivätkä tue autonomisen toimijuuden vahvistumista, johon näillä pakoilla usein kuitenkin pyritään.

Aineistoni perusteella vaikeat kokemuksetkaan eivät ole saaneet tutkimukseeni osallistuvia nuoria luopumaan haaveistaan. Heillä on tulevaisuudensuunnitelmia, ammattihaaveita ja unelmia omasta pihasta, lemmikkieläimistä tai perheestä. Aineistostani ei tule esille nuorten omaa kokemusta syrjäytymisestä. On myös hyvä pitää mielessä, että samoin kuin omassa tutkielmassani, myös muissa lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevissa tutkimuksissa on useimmiten tarkasteltu jo vaikeista lähtökohdista lähtöisin olevia lapsia ja nuoria (esim. Kuronen 2010, 2011; Lämsä 2009). Tarkastelun ulkopuolelle ovat jääneet ne, jotka ovat vaikeista lähtökohdista huolimatta selviytyneet elämässään (Forssén, Laine & Tähtinen 2002, 83–84).

8.2. Tutkimustulosten suhde aikaisempiin tutkimuksiin toisen asteen koulun keskeyttämisestä

Aineistossani on paljon yhtymäkohtia aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin koulun keskeyttämisestä (esimerkiksi Kuronen 2010 ja 2011, Lämsä 2009), joissa myös tulee esiin lapsuudenaikaisen tuen tai toisaalta turvattomuuden pitkät jäljet nuoruuteen ja aikuisikään. Tutkimusten mukaan mahdollisuus saada tukea perheeltä ja suvulta vaikuttaa olennaisesti yksilön selviytymiseen erilaisissa elämänvaiheissa. Tutkimuksissa on havaittu, että toimiva perhe tarjoaa kasvua tukevaa suojaa, kun taas perheen yhteenkuuluvuuden puute ja huolenpidosta riippuvan lapsen erillisyys vaikuttavat itsehallinnan saavuttamiseen vielä

aikuisenakin. (Lämsä 2009, 219–220.) Tutkimuksissa on havaittu myös se, että stressiltä suojaa parhaiten uskottu aikuinen, joka on mieluiten vanhempi tai muu lähisukulainen, saman ikäiset ystävätkään eivät voi korvata luotettavaa aikuista (Sandberg, 2000). Perheen tärkeys ja tuki ja tuen puuttumisen seuraukset näkyvät myös omassa aineistossani. Aineistoni perusteella tulee esiin se, että kaikki tutkielmaani osallistuneet nuoret olivat kokeneet lapsuudessaan suuria muutoksia ja menetyksiä, ja että he eivät olleet saaneet riittävää tukea näiden muutosten ja menetysten kohdatessa.

Sakari Aholan ja Loretta Gallin (2010, 141) tutkimuksen mukaan aikuiset ammattilaiset näkevät koulupudokkuuden ongelmat yksilöllisinä, kun taas nuoret tuovat esiin rakenteellisia syitä, esimerkiksi liian korkeat keskiarvorajat, liian vaikeat pääsykokeet tai liian vähäisen koulutuspaikkojen määrän. Omassa aineistossani edellä mainitut seikat eivät tulleet esiin nuorten kokemuksissa. Aineistoni perusteella tulee kuitenkin esiin monen nuoren kohdalla se, että koska työttömyysetuutta saadakseen alle 25-vuotiaan on pakko hakea koulutukseen, nuori hakee pakon edessä vain jonnekin, jolloin kasvaa mahdollisuus väärän alan valintaan ja epäonnistumiskokemusten syvenemiseen.

Palolan ym. (2012b) mukaan koulupudokkaille pitäisi tarjota enemmän mahdollisuuksia toimia sen sijaan, että heidän toimintaansa vaikeutetaan epäselvällä byrokratialla. Tutkimukseni perusteella opinnot saattavat viivästyä esimerkiksi mielenterveyden ongelmien vuoksi eikä paine opintotukikuukausien menettämisen pelosta helpota toipumista. Palolan ym. (2012b, 66–69) tutkimuksen mukaan meillä ei ole riittävästi tietoa nuorten omasta toimijuudesta koulutus- ja työmarkkinakansalaisina. Tutkimustulosteni perusteella nuoret itse tietävät, mitkä seikat heidän opiskeluaan haittaavat, ja he toivovat voivansa hoitaa ensin esimerkiksi mielenterveyden ongelmat kuntoon tai pääsevänsä eroon päihteistä ennen koulutukseen hakeutumista. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on tullut esiin nuorten tietämys siitä, mikä heille itselleen on tarkoituksenmukaista (Aaltonen & Berg 2015). Aaltonen ja Bergin (2015) mukaan nuoret kritisoiivat palvelujärjestelmässä erityisesti aktivointitoimia, jotka he kokivat lannistaviksi ja tehottomiksi.

Tutkimustulokseni vahvistavat Komosen (1999) näkemystä, jonka mukaan ammattikoulun keskeyttäminen ei välttämättä tarkoita koulutuksen keskeyttämistä kokonaan, vaan koulutus saatetaan aloittaa uudestaan jopa useiden vuosien kuluttua. Myös omassa tutkimuksessani tulee esiin, että vaikeista kokemuksista huolimatta nuoret toivovat pääsevänsä opiskelemaan

ja saamaan ammatin, eikä työttömyys ja koulutuksen ulkopuolella olo ole oma valinta. Souto (2014) havaitsi, että ammatillinen koulu ei kykene kohtaamaan erilaisia nuoria ja heidän tarpeitaan, vaan korostaa tavoitteena yrittäjämäistä ja itseohjautuvaa kansalaista. Tutkimustuloksissani tulee esiin, että nuorten kokemuksissa koulutuksen keskeytymiseen ei ammatillisella koululla ole usein edes mahdollisuutta vaikuttaa, esimerkiksi alavalinnan ollessa väärä tai mielenterveyden ongelmien käydessä liian suuriksi. Mäki-Ketelän (2012) mainitsemat tukitoimet opintojen keskeyttämisen ehkäisyyn saavat vahvistusta omassa tutkimuksessani. Niihin kuuluu tukipajatoiminta oppilaitoksen sisällä, puolen vuoden starttitutkinnon luominen ammattiopetukseen sekä mukana kulkija -toiminnan käynnistäminen (Mäki-Ketelä 2012).

9. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Kokoavana tutkimustuloksenani nuoren koulun keskeytymiseen liittyviä keskeisiä kokemuksia ovat lapsuudenaikaisen turvattomuuden ja kuormittumisen kokemukset, peruskouluaikeiset oppimisvaikeuksien ja kiusaamisen kokemukset sekä kokemukset elämänhallinnan ongelmista, joista aineistossani nousevat esiin mielenterveyden ongelmat ja päihteenkäyttö. Kokemukset ovat johtaneet tutkimukseen osallistuneilla nuorilla koulupudokkuuteen ja sitä kautta syrjäytymiseen yhteiskunnan normatiivisesta elämäkulusta, johon kuuluu koulutuksen hankkiminen ja sen jälkeinen työllistyminen.

Tutkimustulosteni perusteella voi havaita, kuinka tärkeää nuoren tilanteen tunteminen on ennen kuin häntä ohjataan tai aktivoidaan erilaisiin toimenpiteisiin. Tutkimustulokseni vahvistavatkin niitä tutkimuksia, joissa on havaittu syrjäytymisen ehkäisyn nimissä nuoriin kohdistuvien toimenpiteiden vain aiheuttavan nuoren syrjäytymistä ja epäonnistumisen kokemuksia.

Minulle haastattelijana tuli yllätyksenä se, miten paljon nuoret kertoivat lapsuudestaan, ja miten voimakkaasti he itse heijastivat kokemiensa vaikeuksien taustan lapsuudessa tapahtuneisiin menetyksiin ja turvattomuuden kokemuksiin. Vaikka aineistolähtöisessä tutkimuksessa ja analyysissä ei pidä olla olettamuksia, on tunnustettava, että olin odottanut tutkimuksen tuovan enemmän esiin koulun keskeytymiseen liittyen seikkoja rakenteellisista tekijöistä, etenkin koulutuksen erilaisia oppijoita pois sulkevista käytänteistä. Siten tutkimustulokseni vahvistivat aikaisempia tutkimuksia lapsuuden suuresta merkityksestä myöhempään elämäkulkuun. Tutkimustulosteni mukaan perheiden ja lasten tukeminen onkin ensiarvoisen tärkeää.

Tutkimustulosteni mukaan myös peruskouluajan kokemukset liittyivät vahvasti nuoren myöhempään koulun keskeyttämisen ongelmiin. Tutkimuksessa esiin tuli etenkin oppimisvaikeuksien ja keskittymisen vaikeuksien merkitys sekä koulukiusaamisen kokemukset, jotka vaikuttivat itsetuntoa ja koulumyönteisyyttä laskevasti. Tutkimustulokseni siten vahvistivat sitä, miten tärkeää peruskoulussa on tarjota riittävää tukea oppimisvaikeuksien ja keskittymisvaikeuksien kanssa kamppailevalle koululaiselle. Peruskouluun on luotu 2010-luvulla kolmen tukipilarin järjestelmä, jossa tukea annetaan

tuen tarpeen laajuuden mukaan eriasteisesti. OAJ:n tekemässä selvityksessä tämä kolmiportaisen tuen malli ei kuitenkaan valitettavasti toteudu käytännössä riittävän hyvin resurssien puutteen ja liian suurien luokkakokojen vuoksi. Lisäksi nykyinen peruskoulun opetussuunnitelma painottaa itsenäistä oppimista ja vastuunkantoa omasta opiskelustaan. Tutkimustulosteni mukaan olisi tärkeää ottaa huomioon luokassa myös ne oppilaat, jotka eivät näytä kykenevän etenemään itsenäisesti vähäisellä tuella, jotta heidän tuleva koulutuspolkunsu ei liikaa vaikeutuisi. Tutkimustulosteni perusteella myöskään ammatillisen koulutuksen viimeaikaiset itsenäisempään työskentelyyn ja omaan vastuuseen painottuvat muutokset eivät välttämättä tue niitä nuoria, joilla on erilaisia oppimisen haasteita ja muita kuormituksia.

Tutkimustulokseni vahvistavat myös niitä tutkimuksia, joissa koulukiusaamisella on havaittu olevan kielteisiä vaikutuksia aikuisikään asti. Omassa tutkimuksessani oli merkille pantavaa, että kukaan kiusaamisen kohteeksi joutuneista nuorista ei ollut saanut apua aikuisilta. Yhteisenä kokemuksena tässä tutkimuksessa tuli esiin se, että jokainen kiusatuksi tullut lopetti itse kiusaamisen väkivaltaisella reagoinnilla kiusaajaansa, usein vuosien kuluttua kiusaamisen alkamisesta. Koulukiusaamisen kitkemiseksi on jo tehty työtä ja perustettu toimintaohjelmia, kuten KiVa koulu (kivakoulu.fi). Sitä työtä on vain sinnikkäästi jatkettava ja työn onnistumiseksi tulee kehittää uusia, vaikuttavampia toimenpiteitä.

Näin nuoret laittoivat minut kertomuksillaan ymmärtämään koulun keskeyttämisen olevan vain yksi tapahtuma elämänkulussa, jossa on jo ollut monia vaikeita tapahtumia ja kokemuksia lapsuudesta asti. Koulun keskeyttämisiä ei voida vähentää lisäämällä pakotteita tai rangaistuksia niille nuorille, jotka eivät syystä tai toisesta onnistu etenemään nopeasti koulutusurallaan. Huomio pitäisi kiinnittää jo perheiden ja lasten hyvinvointiin, luokkakokoihin, koulurauhaan ja riittävään ja oikea-aikaiseen tukeen kaikenlaisille erilaisille oppilaille.

Emme voi tietää elleimme aidosti kysy ja malta sen jälkeen kuunnella, mitä kamppailuja levottomaksi ja sitoutumattomaksi leimattu nuori on käynyt ja käy juuri tälläkin hetkellä. Vasta sen jälkeen voimme yhdessä pohtia, miten voisimme häntä auttaa.

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuorten ja palveluntarjoajien kohtaamiset. Teoksessa: Sanna Aaltonen & Päivi Berg & Salla Ikäheimo. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 160. [online]
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>, luettu 10.11.2019

Ahola, Sakari & Galli, Loretta (2010) Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa: Anu-Hanna Anttila & Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) Ohipuhuttu nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino. 132–143. [online]
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80119/6009360f-eeec-4da7-b1d0-1311124fed43.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 10.11.2019.

Ahonen-Walker, Mari & Pietikäinen, Reetta (2014) Nuorisotakuu – kermankuorintaa ja tyhjiä lupauksia? Teoksessa Anu Gretschel & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 150, verkkojulkaisuja 76.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Fenomenologia. Jyväskylän yliopisto. Tieteenfilosofiset suuntaukset. [online]
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/fenomenologia>, luettu 10.11.2019.

Fenomenologinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. [online]
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/fenomenologinen-tutkimus>, luettu 10.11.2019.

Fröjd, Sari & Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Ranta, Klaus & von der Pahlen, Bettina & Marttunen, Mauri (2009) Nuorten ahdistuneisuus ja päihteidenkäyttö. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Jyväskylä: Gummerus. [online]

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80114/4f346481-ad88-43d7-8320-c5ddbfc057c1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 10.11.2019.

Haapakorva, Pasi & Ristikari, Tiina & Kiilakoski Tomi (2017) Toisen asteen opintojen keskeyttämisen taustatekijöitä. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*, 167–177. [online]

https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf luettu 19.6.2018.

Halme, Nina & Hedman, Lilli & Ikonen, Riikka & Rajala, Rika (2017) Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 15/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [online]

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136748/URN_ISBN_978-952-343-115-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 17.10.2018.

Hamarus, Päivi (2006) Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Väitöskirja. Jyväskylä. [online]

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13307/9513926966.pdf?se>, luettu 10.11.2019

Helne, Tuula (2002) *Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua*. Teoksessa: Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Paino Korpijyvä Oy.

Hilli, Petri & Ståhl, Timo & Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina (2017) Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2017):6, 663–675. [online]

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliym.pdf?sequence=2, luettu 13.7.2018.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys. Gaudeamus Oy. Tampere: Tammerprint Oy.

Huttunen, Matti (2017) ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö). Duodecim Terveyskirjasto. [online]

[http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00353,](http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00353) luettu 10.11.2019.

Huttunen, Matti (2018) Sosiaalisten tilanteiden pelko. Duodecim Terveyskirjasto. [online]

[https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.plain?p_artikkeli=dlk00492,](https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.plain?p_artikkeli=dlk00492) luettu 10.11.2019.

Huurre, Taina & Lintonen, Tomi & Kiviruusu, Olli & Aro, Hillevi & Marttunen, Mauri (2011) Nuoruusiän runsaan alkoholin käytön pitkäaikaisvaikutukset aikuisiän psykososiaaliseen hyvinvointiin. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):3. [online]

[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102934/huurre.pdf?sequence=1,](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102934/huurre.pdf?sequence=1) luettu 27.10.2018.

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. [online]

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf ,luettu 8.11.2019.

Juvonen, Tarja (2015) Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 165. Helsinki: Unigrafia.

Kanste, Outi & Kiviruusu, Olli & Halme, Nina & Haravuori, Henna (2018) Mielialastaan huolestuneiden nuorten tuen ja avun saaminen koulusta, palveluista ja lähipiiristä – Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia. Terveystieteiden tutkimuskeskus. [online]

[https://www.julkari.fi/handle/10024/137315,](https://www.julkari.fi/handle/10024/137315) luettu 10.11.2019.

Kiilakoski, Tomi (2014) Kahdenlaisia ja kolmenlaisia ihmisiä. Teoksessa Anu Gretschel & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.). Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 150, verkkojulkaisuja 76, 24–27. [online] http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf luettu 19.7.2018.

Komonen, Katja (1999) Yksilöllinen valinta vai portti koulutukselliseen syrjäytymiseen? – ammattikouluopinnot keskeyttäneiden nuorten koulutuspolut. Teoksessa Matti Kuorelahti & Reijo Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta. NUORAn julkaisuja Nro 14 (ss. 117–127)

Komonen, Katja (2002). Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 10(1):5–26.

Kuronen, Ilpo (2011). ”Mun kompassin neula vaan pyörii”. Keskeyttämiskokemuksia ammatillisesta koulutuksesta. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 41. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. [online] <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37589/978-951-39-4227-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 10.11.2019

Kuronen, Ilpo (2010) Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 26. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. [online] <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37594/978-951-39-3890-1.pdf?sequence=1>, luettu 10.11.2019

Laine, Timo (2015) Miten kokemusta voidaan tutkia. Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-Kustannus. 29–51.

Laki perusopetuslain muuttamisesta 642/2010. [online]

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100642>, luettu 10.11.2019.

Latomaa, Timo (2009) Ymmärtävä psykologia: Psykologia rekonstruktivisena tieteenä. Teoksessa: Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta -ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print. 17–88.

Lehtomaa Merja (2009) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa: Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta -ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print. 163–194.

Lämsä, Anna-Liisa (2009) Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulu University Press. [online] <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514290213.pdf>, luettu 9.11.2019

Mikkonen, Juha (2014) Coping strategies among Marginalized Youth in Finland. Teoksessa: Aila-Leena Matthies & Lars Uggerhøj (toim.) Participation, marginalization and welfare services – concepts, politics and practices across European countries. Farnham: Ashgate, 219–238.

Myrskylä, Pekka (2011). Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011. [online] <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+työmarkkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf> , luettu 10.11.2019.

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa? Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) Analyysi 19. [online] <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>, luettu 10.11.2019.

Mäki-Ketelä, Juha (2012) ”Kiskot vievät elämään – ammatillisessa ja koulutuksellisessa marginaalissa elävien nuorten erilaisia elämäntaiteita. Kasvatustieteen alan väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. [online] http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-93-1388-4/urn_isbn_978-952-93-1388-4.pdf, luettu 10.11.2019.

Niemi, Anna-Maija (2010) Työ ja työelämä nuorten ammattiopiskelijoiden ja opettajien puheessa. Teoksessa: Anu-Hanna Anttila & Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) Ohipuhuttu nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino. 144–154. [online]
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80119/6009360f-eeec-4da7-b1d0-1311124fed43.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 10.11.2019.

Nuorisolaki 21.12.2016/1285. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>, luettu 10.11.2019.

Nuorisotakuutyöryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 19/2015. Edita. Verkossa:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74962/TEMjul_19_2015_web_19032015.pdf?sequence=1, luettu 10.11.2019

Nurmi, Jan-Erik (2011) Miksi nuori syrjäytyy? NMI Bulletin vol. 21, no 2. Niilo Mäki -säätö. [online] <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2011/04/Nurmi.pdf>, luettu 27.10.2019

Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2013) Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot sosiaali- ja työvoimapaalveluissa. Teoksessa: Merja Laitinen & Asta Niskala (toim) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vantaa: Vastapaino.

Oppimisen tukipilarit 2017. Miten varmistetaan oppimiselle ja koulunkäynnille riittävä tuki? OAJ. [online]
https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2017/kolmiportaintuki_final_sivuittain.pdf, luettu 10.11.2019.

Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012a) Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. Yhteiskuntapolitiikka 77 (3), 310–315.

Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012b) Nuoret koulutuspudokkaat sosiaalityön asiakkaina. Tapaustutkimus Helsingistä. THL:n raportti 29/2012. Tampere: Juvenes Print. [online] <http://www.julkari.fi/handle/10024/90872>, luettu 10.11.2019

Pentikäinen, Emmi & Luomala, Juuso & Euro, Alvar (2017) Toisen asteen koulutus on monelle liian kallis. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017, 163–165. [online] https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf, luettu 10.11.2019.

Perttula, Juha (2008) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa: Juha Perttula ja Timo Latomaa (toim) Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 115–162.

Perttula, Rauno (2015) Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Väitöskirja Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. [online] https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45264/978-951-39-6076-6_vaitos20022015.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 10.11.2019

Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2016) Nuorten työasenteet puntarissa – eroaako Y-sukupolvi edeltäjistään? Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016):1, 31–42. [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130665/YP1601_pyoria.pdf, luettu 10.11.2019.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011.[online] <http://vnk.fi/julkaisu?pubid=3604>, luettu 10.11.2019.

Rikala, Sanna (2018) Masennus, työkyvyttömyys ja sosiaalinen eriarvoisuus nuorten aikuisten elämänsäkuissa. Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018)2: 159–170. [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136255/YP1802_Rikala.pdf?sequence=2&isAllowed=y, luettu 10.11.2019.

Salmivalli, Cristina (1999) Participant role approach to bullying. Implications for interventions. *Journal of adolescence*. 22 453–459. [online] <https://pdfs.semanticscholar.org/e86e/2071e901c81b7aa25ddb2e7274e42b5790cd.pdf> luettu 27.10.2019.

Sandberg, Otso (2015) Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski. *Acta Universitatis Tamperensis*. [online] <http://tampub.uta.fi/handle/10024/96542>, luettu 10.11.2019.

Sandberg, Seija (2000) Lasten ja nuorten stressi. *Duodecim* 2000; 116:22282–7. [online] https://www.hameenkesayliopisto.fi/wp-content/uploads/2018/09/sandberg_2000.pdf, luettu 10.11.2019

Solantaus, Tytti & Niemelä, Mika & Huilaja, Tiina & Räsänen, Sami (2011) Mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä sosiaalisen syrjäytymisen ylisukupolvisen siirtymisen ehkäisy – Toimiva lapsi & perhe THL:n kärkihankkeena. Teoksessa: Juha Moring & Anne Martins & Airi Partanen & Viveca Bergman & Esa Nordling & Veijo Nevalainen (toim.) Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015 – Toimeenpanosta käytäntöön 2010. THL:n raportti 6/2011. Tampere: Juvenes Print [online] <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80007/d5f4cb21-cc45-4398-9679-8207945705d7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 6.10.2019

Souto, Anne-Mari (2014) ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu?” Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. *Nuorisotutkimus* 32 (4), 19–35.[online] <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2014/4/kukaanei.pdf>, luettu 10.11.2019.

Suurpää, Leena (2009) Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisuja 27. [online] <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf>, luettu 10.11.2019.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskysely 2017. [online] http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136748/URN_ISBN_978-952-343-115-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 10.11.2019.

Torikka, Antti (2017) Depression and Substance Use in Middle Adolescence. Academic Dissertation. University of Tampere. [online] Luettu 18.10.2018

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101793/978-952-03-0470-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 10.11.2019

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Työpoliittinen aikakauskirja 1/2019. Työ- ja elinkeinoministeriö. [online]

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161480/TAK%201_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 6.10.2019

Vaikuttavuus ja kustannukset (2015) Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. [online]

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/seuranta-ja-vaikuttavuus/vaikuttavuus-ja-kustannukset> luettu 10.11.2019.

Valtioneuvoston tiedonanto 2015. [online]

https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETT_Y_netti.pdf, luettu 10.11.2019.

Vehviläinen, Jukka (2008) Kuvauksia koulutuksen keskeyttämisestä. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy

Liite 1. Haastattelurunko

Taustatiedot

- ikä ja sukupuoli
- koulutus
- ketä kuuluu perheeseesi
- mitä vanhemmat ja sisarukset tekevät? koulutus?

Koulukokemuksista

- kerro omin sanoin peruskouluajastasi
- mitä teit peruskoulun jälkeen?
- miksi valitsit peruskoulun jälkeen juuri kyseisen koulun/koulut?
- kerro omin sanoin, mitä ongelmia koulunkäyntiisi on liittynyt? Onko sinulla ollut oppimisvaikeuksia?
- kuvaile millä tavalla koulunkäyntiin peruskoulun jälkeen ovat vaikuttaneet ystävät, suhteet muihin oppilaisiin, suhteet opettajiin, oppiaineet, vanhempien tai muiden läheisten tuki

Koulunkäynnin sujumiseen saadusta avusta ja tuesta

- oletko mielestäsi saanut apua/tukea koulunkäyntiin? Millaista apu/tuki on ollut? Mihin olet saanut apua/tukea?
- mitä apua olisit halunnut?
- mitä teit koulun keskeytymisen jälkeen?

Tulevaisuuden odotuksista ym.

- millainen olisi sinulle ihanteellinen opiskelupaikka?
- onko sinulla nyt koulutushaaveita, mitä niistä ajattelet
- mikä tila olisi sellainen, että asiat olisivat hyvin, mitä hyvä elämä on sinulle?

Olisiko vielä jotain mitä haluaisit sanoa?